NIGEL WARBURTON

FELSEFE OKUMA REHBERİ

3. Baskı

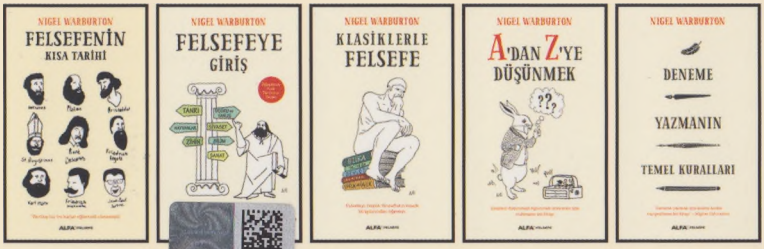
Hem felsefeye giriş dersleri alanlar hem de almayanlar için mükemmel bir başlangıç kitabı.

ALFA | FELSEFE

FELSEFE
OKUMA REHBERİ

Bu, felsefe okurken ihtiyaç duyulan beceriler için özlü ve kolay bir elkitabıdır ve konuyla ilk kez ilgilenen ya da kendisini geliştirmeye çalışan herkesi hedeflemektedir. *Felsefenin Kısa Tarihi*, *Felsefeye Giriş* ve *Klasiklerle Felsefe*'nin yazarı Nigel Warburton, öğrencilerden beklenenleri açıklayıp, çalışma zamanlarını verimli bir biçimde kullanmalarına ve notlarını iyileştirmelerine yardım edecek stratejiler sunuyor:

Felsefe okumak – tarihsel ve çağdaş eserlere hem göz gezdirme hem de derinlemesine çözümleme, kullanılan terminolojiyi ve örnekleri anlama;
Felsefeyi dinlemek – resmi dersler ve gayri resmi öğrenme, kullanılan argümanları anlama, not tutma;
Felsefe tartışmak – tartışma ve araştırma, soru sorma, özlü ve anlaşılabilir bir biçimde iletişim kurma;
Felsefe yazmak – denemeler ve başka yazılar planlama ve araştırma, özgün örnekler bulma, intihalden kaçınma.

THG
0733647
LDB
2018
THG

ALFA
alfakitap
alfakitap
alfakitap
www.alfakitap.com
9 786051 713977
FELSEFE

FELSEFE OKUMA REHBERİ

NIGEL WARBURTON

Open University'de felsefe okutan Nigel Warburton, eleştirel düşünce alanında yaptığı kapsamlı çalışmaların yanı sıra, *Felsefenin Kısa Tarihi, Felsefeye Giriş, Klasiklerle Felsefe, A'dan Z'ye Düşünmek* adlı kitaplarıyla da tanınıyor. Bu çalışmalarını yayıncılık faaliyetleriyle de destekleyen Warburton, Routledge'in yayımladığı Philosophy: Basic Readings dizisinin editörlüğünü yapıyor.

AHMET FETHİ YILDIRIM

1959 yılında doğdu. 1990'dan bu yana çeviri yapmaktadır.Yayımlanmış elliyi aşkın çevirilerinden bazıları: George Duby ve Michael Perrot (ed.), *Kadınların Tarihi*, 5 cilt (İş Kültür Yayınları, 2005); G. N. Smith, *Dünya Sinema Tarihi* (Kabalcı, 2003); John Freely, *Büyük Türk* (Doğan Kitap, 2011); William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset* (Alfa, 2013); Peter Hart, *Gelibolu 1915* (Alfa, 2014); Richard Dawkins, *Ataların Hikâyesi* (Hil, 2014); Julia M.H. Smith, *Roma'dan Sonra Avrupa* (Alfa, 2015); Ferhad Daftary, *Şii İslam Tarihi* (Alfa, 2016); Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi* (3 cilt, Alfa, 2016).

Felsefe Okuma Rehberi
© 2016 ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Philosophy: The Essential Study Guide
© 2004, Nigel Warburton

Taylor&Francis Group'un tescilli markası olan Routledge tarafından yayımlanan İngilizce aslından çevrilmiştir.

Kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajans aracılığıyla Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Çeviri Ahmet Fethi Yıldırım
Kitap Editörü Selin Aktuyun
Kapak Tasarımı Füsun Turcan Elmasoğlu
Sayfa Tasarımı Mürüvet Durna

ISBN 978-605-171-397-7
1. Basım: Aralık 2016
2. Basım: Şubat 2017
3. Basım: Mayıs 2018

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika No: 10905

NIGEL WARBURTON

FELSEFE
OKUMA REHBERİ

Çeviri: Ahmet Fethi

ALFA | FELSEFE

İÇİNDEKİLER

Giriş, 7

Alışkanlık 1: Aktif Okuma	15
Alışkanlık 2: Aktif Dinleme	35
Alışkanlık 3: Aktif Tartışma	45
Alışkanlık 4: Aktif Yazma	55
Felsefe sınavlarına hazırlanma	96
Ek okuma	102

Giriş

Felsefe dersine yeni başlayan öğrencilerin, kendilerini neyin beklediği konusunda çoğunlukla kafaları karışıktır. Bu kısa kitap bu karışıklığı giderecektir. İlkelerini uygularsanız, çalışma zamanınızı daha verimli kullanır ve süreç içinde daha iyi bir düşünür olursunuz.

Tony Bruce, Michael Clark, Stephen Law, Anna Motz, editörüm Christine Firth ve yayıncının anonim okurlarına, bu kitabın ilk taslağıyla ilgili yorumlarından ötürü minnettarım. Ayrıca farkında olmadan bu kitabı yazmama yardımcı olan bütün öğrencilere de çok minnettarım.

> "Bazı insanlar düşünmektense ölmeyi tercih eder. Aslında ölürler de."
>
> Bertrand Russell

Felsefe bir gösteri sporu değildir

Felsefe okurken unutmamalısınız ki, felsefe bir gösteri sporu değildir. Felsefi düşüncelerle, konuları belli bir mesafeden yazan bir muhabir gibi değil, bir filozof gibi uğraşmak zorundasınız. Felsefe öğrenmek, filozofça düşünme-

yi öğrenmeyi gerektirir. Bu, sürecin özsel bir parçasıdır. Bu bakımdan, örneğin şiir sanatı okumaktan farklıdır. Şiir sanatı okuduğunuzda kimse sizden bir şiir yazmanızı istemez ya da beklemez. Nasıl iyi bir şiir eleştirmeni olunacağını öğrenirsiniz. Ama eleştirinizi şiir olarak yazmazsınız. Fiilen sone yazmadan sone sanatını okuyabilirsiniz. Benzer şekilde sanat tarihi okuduğunuz zaman, bu işi genellikle tuval boyayarak yapmazsınız. Tablolara (heykellere ve binalara) bakıp, kendi tarihsel bağlamları içinde anlamayı öğrenirsiniz. Felsefede, her felsefe makalesi bir parça felsefedir. Vardığınız sonucu savunmanız beklenir. Sarsıcı ölçüde özgün bir şey üretmeniz gerekmez. Tıpkı geçmişin büyük filozoflarının kendi konumlarını savunmaları gibi, siz de kendi konumunuzun bir savunmasını yapıyorsunuz. Onlarla aynı tür faaliyetin içine girersiniz –açıklama, yorumlama, eleştirme, düşünce öne sürme. Bu bakımdan felsefe, bilimlerin pratik yanına benzer: Örneğin bir fizik deneyi yapan kişi, geçmişin büyük fizikçileriyle aynı tür faaliyete girişir. Benzer şekilde, tarih okurken kendi tarihsel araştırmanızı yapabilirsiniz. Felsefede, felsefe yapmaktan kaçınamazsınız.

Felsefe metni okurken, dinlerken ya da tartışırken de aynı şey geçerlidir. Bir filozof *olarak* metin okuyor (yani eleştirel olarak bağlanmış ruh haliyle) ve bir filozof *olarak* dinliyor (yani

söylenenlere olası yanıtlarla ve içerimlerle düşünme) olacaksınız. Felsefe tartışırken yalnızca felsefeyle *ilgili* tartışmalara değil, felsefi tartışmalara da gireceksiniz. Felsefe okumayı bu kadar heyecan verici ve kamçılayıcı kılan, biraz da budur. Felsefe okumak yalnızca başka insanların düşündüklerini öğrenme meselesi değil, aynı zamanda filozof olarak düşünmeyi öğrenmektir de. Felsefe okumak, gerçek anlamda, bir filozof *olma* sürecidir. Ciddi bir felsefe eğitimi, diğer filozofların ne söylediğini ve söyledikleri bağlamı bilmeyi gerektirir. Ama genellikle kendi başına bir amaç değildir. Filozof olarak felsefenin geçmişini incelediğimiz zaman, bir kuru ve tozlu düşünceler müzesini ziyaret etmeyiz. Bugünkü felsefeye katkıda bulunmak ya da en azından araştırdığımız sorunların kaynağını anlamak için felsefenin geçmişini inceleriz.

Örneğin bir felsefe bölümünde on yedinci yüzyıl filozofu René Descartes üzerine bir ders alırsanız, olasılıkla onun kuşkuculukla ve kesin olarak bilebileceklerimizle ilgili düşünceleriyle yakından ilgilenmeniz beklenecektir. Olasılıkla ünlü "Cogito"sunu, düşüncelere sahip olmanın var olmayı kanıtladığı fikrini de inceleyeceksiniz. Onun entelektüel ve tarihsel bağlamıyla ilgili olguları ya da yaşamının başlıca olaylarını öğrenmek için öğrenmeyeceksiniz. Tarihsel ve biyografik arka planı ince-

lemek, Descartes'ın ne iletmeye çalıştığını, ne tür düşüncelere tepki gösterdiğini, onun için geçerli olan baskın kalıpları anlamanıza yardım edecektir. Descartes'ın bütün bu yanları, bağlamı ve yazma üslubu, Descartes'a ilişkin ciddi bir felsefi incelemede rol oynar. Ama nihai amaç onun argümanlarını, bugünkü birçok felsefi tartışmanın başlangıç noktası olan ve kendisinden sonrakileri çok büyük ölçüde etkileyen argümanları anlamak ve onlarla uğraşmaktır.

Bir felsefe dersi alıyorsanız, filozof olma eğitimi görüyorsunuz demektir. Düşünceler tarihi, olasılıkla incelemelerinizin yalnızca bir bölümünü oluşturacaktır. Kendi başına bir amaç da değildir. Felsefe öncelikle bir faaliyettir, bir miktar bilgi değildir; bu kadar canlı ve heyecan verici bir konu olmasının bir nedeni de budur. Kazandığınız ve geliştirdiğiniz becerilerin birçoğu, felsefenin diğer alanlarına ve ötesine de aktarılabilir. Felsefe okuyorsanız, yaşamınızın geri kalan kısmında düşüncenizi renklendirmesi olasıdır.

Düşünür ve salt bilim insanı

> Yalnızca öğrenilmiş hakikat yapay bir bacak, sahte bir diş, balmumundan bir burun ya da en iyi durumda başka birinin etinden oluşturulmuş estetik bir burun gibi bize ya-

> pışıp kalır. Diğer yanda, kendimiz düşünerek edindiğimiz hakikat doğal bir organ gibidir; gerçekten bize aittir. Düşünür ile salt bilim insanı arasındaki ayrım buna dayanır. Kendisi için düşünen insanın entelektüel kazancı, bu nedenle, doğru ışık ve gölgeyle, aralıksız tonuyla ve kusursuz renk uyumuyla canlı duran güzel bir tablo gibidir. Diğer yanda salt bilim insanının entelektüel kazanımı, belki sistematik olarak düzenlenmiş, ama uyumdan, ardışıklıktan ve anlamdan yoksun parlak renklerle dolu büyük bir palet gibidir.
>
> Arthur Schopenhauer,
> "On Thinking for Oneself"

Felsefe öğrenmenin dört temel yolu vardır. Felsefede başarılı olmak istiyorsanız, yani sonunda iyi bir filozof olmak istiyorsanız, bu dört alışkanlığı geliştirmeniz gerekir. Bunlar, okuduğunuz her konuda size yardımcı olacak alışkanlıklardır:

- Aktif metin okuma
- Aktif dinleme
- Aktif tartışma
- Aktif yazma

Pek çok filozof bu dört alışkanlığı birleştirerek, kendi felsefi becerilerini geliştirmiştir. Bildiğimiz kadarıyla hiç felsefi metin yazmamış olan, ama tartışmalarda zekâsının gücüyle büyük bir filozof statüsüne ulaşmış Sokrates

gibi istisnalar da vardır. Tamamen sağır biri de, dudak okuma, eşzamanlı işaret dili ya da altyazı dışında aktif dinleme içine girmemesine rağmen büyük bir filozof olabilir. Ama tipik olarak felsefe öğrencileri bu dört faaliyeti birleştirerek konularına hâkim olurlar.

Pasif değil *aktif* okumaya, dinlemeye, tartışmaya ve yazmaya yapılan vurguya dikkat edin. Biraz önce vurguladığım gibi, felsefe bir gösteri sporu olarak değil, talepkâr ve bazen neşelendirici bir *pratik* olarak öğretilmelidir. Amacınız daha berrak düşünmek, incelediğiniz konuları felsefi açıdan düşünmüş kişilerin en yüksek başarılarından öğrenmek olmalıdır.

Pek çok faaliyette olduğu gibi felsefe de, temel manevraları öğrenip uygulayınca daha kolaylaşır. Bir düşünür olarak tükenmek çok kolaydır; tükenmenin en kesin yollarından biri gevşeyip pasif bir yola girmek, başka insanların söylediklerini ezberleyip ortaya dökmek, gerçekten düşünmeden konuşmak ve yazmaktır. Bazıları bu durumun üstüne asla çıkmaz. Ama bir kez aktif olmayı öğrenip düşüncenizle ve yazdıklarınızla meşgul olunca, bunu yaşamınızın birçok yanına uygulayacaksınız. Felsefe öğrenenler, felsefeyi diğer bütün derslerin üstünde, kendilerine eleştirel düşünme gücü veren bir konu olarak tarif ederler. Başkalarının görüşlerini sorgusuz kabul etmezler. Bu görüşleri desteklemek için gösterilen neden-

leri öğrenmek, soruşturmak ve belki meydan okumak isterler. Düşüncelerin farkındadırlar. Oldukça soyut ve zor konularla ilgilenirken bile, varılan bir sonucu destekleyen argümanları derleyip toparlamayı öğrendikleri için, gerçek güçle yazarlar. Bu şekilde, aktif felsefe çalışma ödüllendirici ve güçlendirici bir deneyim olabilir.

> Eğitim yaratıcı olmayabilir. Eğitim sizi üç konuda [okuma, yazma ve aritmetikte] etkili yapan bir deli gömleği olabilir; ama düşünmeyi ve çözümlemeyi daha önemli kılan başka bir alet de yoktur. Eleştirel olmayı öğrenmezsiniz. Eğer hayatımda herhangi bir şey yaptıysam, bunun nedeni felsefenin benim bunu yapabilmemi olanaklı kılmasıdır.
>
> Michael Mansfield
> QC, üst düzey dava vekili

Alışkanlık 1: Aktif Okuma

> İyi kitaplar okumak, geçmiş yüzyılların en ünlü beyinleriyle sohbet etmeye, hatta bu yazarların en iyi düşüncelerini bize açtıkları bir sohbete benzer.
>
> René Descartes,
> *Yöntem Üzerine Konuşma*

İnsanlığın tanıdığı en büyük düşünürlerden bazılarının düşünceleriyle uğraşmak ve yaşamın en köklü sorularından bazılarıyla ilgili metinler okumak heyecan ve esin vericidir ama bu, ürkütücü de olabilir. Derslerinizin bir noktasında, ilk bakışta (ve eğer geri dönme enerjiniz varsa ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci bakışta da) anlam ifade etmeyen kitaplar ya da makaleler okumakla görevlendirilirsiniz. Gözünüz korkmasın. Hepimizin, yirmi yıldan bir süre konuyla ilgilenenlerimizin bile, bazı felsefi yazıları okumakta zorlandığımızı bilmiyor olabilirsiniz. Eğer birisi felsefi bir kitabın ya da makalenin ince çizgilerini izlemekte zorluk çekmediğini anlatırsa, ya yalan söylüyor ya da kendini kandırıyordur. Felsefe, incelenmesi zor bir konudur. Çok büyük ölçüde soyut bir konudur. Bu durum, argüman zincirini izlemeyi son

derece zorlaştırabilir. Felsefe kitabı ya da makalesi okumak, olguları oburcasına yutar gibi almak değildir, oldukça bulanık görünen düşüncelerle boğuşmaktır. Okumakta olduğunuz eser bir süre önce yazılmışsa, bu düşünceler eski dille ifade edilmiş olabilir. Teknik terimler, alışılmamış bir biçimde kullanılan alışılmış sözcükler içerebilir. Ayrıca kabul edilmelidir ki, incelenmeye değer bütün filozoflar yazılarını anlaşılır bir biçimde yazmaz. Hatta bazıları, yazdıklarının bulanıklığından keyif alıyormuş gibi görünür.

Bununla birlikte, okumanız gereken metinleri anlama şansızını artırabilen birkaç strateji vardır.

Pasif olmayın

> Okumak bazen düşünceden kaçmanın maharetli bir yoludur.
>
> Sir Arthur Helps, *Friends in Council*

Okumayı pasif sanmak bir yanılgıdır. Okumak bir faaliyettir. Yalnızca başka birinin düşüncelerini almakla yetinmeyip, okuduklarınız hakkında düşünmeniz ve onları sorgulamanız da gerekir. Okuduklarınızla eleştirel ilgilenirseniz, daha ayrıntılı anları ve daha iyi hatırlarsınız. Sizin için canlı ve bir anlamı olacaktır. Sınavı geçmek için ezberlemeniz gereken bir şey

olarak değil, sizin için önemli olan konularda kendi düşünceniz için bir uyarıcı olarak düşünün. Okuduklarınızla gerçekten etkileşime girmeden sözcüklere göz gezdirirseniz, okuduklarınız olasılıkla sizin için ölü kalacaktır. Kuru ve bulanık gibi görünecek ve muhtemelen sonunda sizi uyutup yatağa gönderecektir.

> Vücut için egzersiz ne ise zihin için de okuma odur.
>
> Richard Steele

Etkin bir öğrenci olmak için okuduğunuz düşüncelerden bazılarını korumalısınız; felsefe okumada belleğin önemi bir rolü vardır. Ama konulara bağlanmadıkça ve anlamadıkça, çok fazla şey hatırlamanız olası değildir. Düşünceleri papağan gibi ezberlemeyi becerseniz bile, bu konuda sizi fazla ileriye götürmez. Ama aktif okuma alışkınlığını edindikten sonra, felsefeyi yazıldığı ruhla anlamaya başlarsınız.

> Yazdıklarımın başka insanları düşünme zahmetinden kurtarmasını istemem. Ama olanaklıysa, birisini kendine ait düşüncelere teşvik etsin.
>
> Ludwig Wittgenstein,
> *Felsefi Soruşturmalar*'a önsöz

Aktif okumaya nasıl başlayabilirsiniz? Bunun bir yolu, okurken not almaktır. Bu notları, daha sonra başvurmak için arşivlenecek

bir şey olarak düşünmenize gerek yok. Kilit noktaları izlemenize yardım edecek notlar tutabilirsiniz. Özellikle ilginç, esin verici ya da önemli gördüğünüz pasajları seçip ayırabilirsiniz. Okuduklarınızla ilgili, eğer kitap ya da makale size aitse, okuduğunuz metnin kenarlarına kendi kuşkularınızı ve itirazlarınızı yazabilirsiniz. Okuduklarınızı daha sonra diğer öğrencilerle de tartışabilirsiniz. Durup, okuduklarınızı ayrıntılı düşünmeye zaman ayırın. Bu aktif biçimde felsefi metin okumak, bir roman ya da gazete okumaktan çok daha yavaş bir süreçtir. Bu bakımdan iyi alışkanlıklar geliştirmelisiniz. Felsefi yazıları göz gezdirilecek ve daha derine girmeden ana fikri alınacak bir şey olarak ele alırsanız, felsefe alanında fazla ilerleme kaydedemezsiniz.

Okurken pasiflikten kaçınmanın bir yolu da, yalnızca "Yazar ne demek istiyor?" sorusunu değil, "Yazar haklı mıdır?" sorusunu da sormaktır. Bu, yanıtlanması zor bir soru olabilir. Ama bir filozof olarak sormanız gereken temel sorudur. Nihayetinde başka filozofları okumanın amacı, haklı olup olmadıklarını anlamaktır. Haklı nedenlerle haklı olup olmadıklarını; haksızlarsa *neden* haksız olduklarını da bilmek isteriz. Her konuda hakikate elimizden geldiğince yaklaşmakla ilgileniriz. En iyi hakikat umudumuz, bir sonucun iyi-tartışılmış ve iyi-desteklenmiş gerekçesidir. Bazı durumlarda bize yanlış soru

sorulduğunu fark ederiz. Felsefede ilerleme her zaman muhakemeyle olur. Argümanlara, karşı-argümanlara bakarız, alternatif açıklamalar ya da daha uygun teoriler ararız. Bir düşünürün vardığı sonucu kabul etmemiz yetmez. O düşünürün o sonuca güvenilir bir muhakeme biçimiyle ulaşıp ulaşmadığını da bilmek isteriz. O nedenle bir yazarın bir konuda haklı olup olmadığı ve vardığı sonucun argümanlarla ve verili kanıtlarla iyi desteklenip desteklenmediği bir filozof için önemlidir.

Burada irdelenmesi gereken birçok yan vardır. Birincisi, yazarın temel varsayımları doğru mudur? Eğer birileri *Tekvin*'de yazılı olan her şeyin doğru olduğu varsayımından yola çıkıp mantığa uygun tartışırsa, mükemmelen mantığa uygun tartışabilir. Ama *Tekvin*'de yazılı olan her şeyin doğru olduğu temel öncülü, benim inandığım gibi, yanlışsa, örneğin dünya altı günde yaratılmadıysa, vardıkları sonucun doğru olduğundan emin olamayız (tek başına argüman temelinde yanlış olduklarından da emin olamayız). Yazarın temel varsayımlarının ne olduğunu ortaya çıkarın ve bu varsayımların doğru olup olmadıklarını sorun. Sonra yazarın muhakemesini irdeleyin. Yazarın vardığı sonuçlar verilen bu argümandan gerçekten çıkar mı? Yazarın irdelemesi gereken karşı-argümanlar ve karşı-örnekler var mı? Yazar kapsamlı genellemeler yapma ya da tek bir va-

kaya dayanarak tartışma suçu işliyor mu? Bu, siz okudukça bu tür sorular sormayı gerektirir. Aktif ve eleştirel okumayı öğrenmek, felsefi eğitimin önemli bir parçasıdır.

Ama bu, yanlış varsayımlarda bulunan ve hatalı muhakeme kullanan makaleleri ve kitapları bir yana atmamız gerektiği anlamına gelmez. Başkasının konumunu öğrenmek, rehavete ve dogmatizme meydan okur. Düşünme becerilerinizi geliştirmenize de yardımcı olabilir. Sizi inancınızın nedenlerini enine boyuna düşünmeye ve bazı durumlarda bir inanç değişikliğinde katalizör olmaya teşvik edebilir. Birçok büyük filozof, düşüncelerine katılmadıkları düşünürlere tepki olarak konuları derin düşünmeye başlamıştır. Örneğin Aristoteles'in bazı düşünceleri, doğrudan doğruya Platon'la anlaşmazlıklardan çıkmıştır; Immanuel Kant'ın bazı düşünceleri, David Hume'un eserlerini okuyunca tetiklenmiştir; Ludwig Wittgenstein'ın düşüncesinin büyük bölümü, zihnin yanıltıcı bir anlatımı olduğuna inandığı şeye tepki olarak gelişmiştir.

Görüşlerinize karşı çıkılana kadar, çok büyük olasılıkla görüşlerinizi asla savunmayı düşünmediğiniz önyargılar olarak savunacaksınız. Eleştirel saldırı altında, kendiniz için düşünmeye hazırlıklıysanız, gerçekten inandığınızı daha fazla anladığınızı fark edebilirsiniz. Hatta görüşlerinizi değiştirebilirsiniz.

Sahip olduğunuz fikirlere meydan okunmasının değeri üzerine John Stuart Mill

Hem öğretenler hem de öğrenenler sahada düşman kalmadığı anda kışlaya uyumaya giderler.

Özgürlük Üzerine

... genel kabul gören kanı biricik doğru değil, doğruluğun bütünü olsa bile; güçlü bir biçimde ve titizlikle karşı çıkılmaya maruz kalmadıkça ve fiilen karşı çıkılmadıkça, o kanıyı kabul edenlerin büyük çoğunluğu tarafından, rasyonel gerekçelerini fazla idrak etmeden ya da duyumsamadan bir önyargı tarzında savunulacaktır. Üstelik ... bizzat öğretinin anlamı, kaybolma ya da zayıflama, karakter ve davranış üzerindeki yaşamsal etkisinden yoksun kalma tehlikesi içinde olacaktır: tamamen etkisiz, gerçek ve yürekten hissedilen bir kanaatin akıldan ya da kişisel deneyimden güç alıp gelişmesini önleyen, yük olan, salt biçimsel bir itikat haline gelen dogma.

Özgürlük Üzerine

Genel bir fikir edinin

Bir kitabı, bir bölümü ya da bir makaleyi okumaya başlarken yön bulmanın bir yolu, bütün eserle ilgili kabataslak bir fikir edinmektir.

Bir kitap okuyorsanız, kitabın adı başlanacak en iyi yerdir: Kitabın merkezi teması hakkında size bir şeyler anlatır. Bir bölüm ya da makale okuyorsanız, başlığı, eğer iyi seçilmişse, merkezi konu ve olasılıkla benimsenen bakış açısı hakkında bir fikir verecektir. Örneğin, Willard Quine'nin "Empirizmin İki Dogması"nı okuyacaksınız, bölüm başlığı iki şeye saldırdığı; bunların o zamana kadar sorgulayıcı bir biçimde değil, dogmatik bir biçimde savunulduğu ve bu şeylerin empirizmde merkezi önemde olduğu konusunda sizi uyarır. Bu inançları "dogma" olarak damgalayan Quine'nın, onları basitçe tanımlamaktan çok sorgulamak üzere olduğu da bu başlıktan anlaşılmaktadır.

Bazı başlıklar kasıtlı olarak anlaşılmazdır. Thomas Nagel'in, *Mortal Questions*'ında yayımlanan iki makalesinin başlıklarını karşılaştırın: "Cinsel Sapma" ve "Yarasa Olmak Neye Benzer?" Birinci başlık dolaysız fikir vericidir; yazının konusu cinsel sapmadır (ama Nagel'e göre "sapma" sözcüğünün ahlaki bir eleştiri ima etmediğini öğrenince şaşırabilirsiniz). İkinci başlık çetrefildir. Bir filozof olarak (daha doğrusu bir zoolog olarak diyelim) Nagel'in böyle bir sorunu araştırmak istemesinin nedenini bulma işini okura bırakır. Muammalı da olsa, makalenin ana örneğiyle ifade edilen merkezi temasıyla ilgili bir ipucunu okura verir (makaleyi okursanız anlaşılacağı gibi).

Bir kitabın arka kapağı da kitabın ana konuları ve yazarın benimsediği bakış açısı konusunda çok kısa bilgi verebilir. Giriş bölümü de iyi bir bilgi kaynağıdır; birçok yazar giriş bölümünü, bir bütün olarak kitabın bir haritasını sunmak, argümanının ana çizgilerine dikkat çekmek için kullanır. İçindekiler sayfası da, özellikle yazar açıklayıcı bölüm başlıkları kullanmışsa, son derece yararlıdır; en azından kitabın yapısıyla ilgili bir fikir verir. Bölümlerin, makalelerin ve kitapların sonuç bölümleri, genellikle yazarın ana argümanlarını ve vardığı sonuçları yeniden ifade eder. Metnin ana gövdesine bakmadan önce bir kitabın ya da makalenin bitiş sözlerini okumaktan korkmayın. Felsefe okumak, polisiye roman okumaya benzemez. Okumayı berbat etmek bir yana, yazarın nereye vardığını bilmenin argümanın yapısını anlamanıza yardım ettiğini göreceksiniz. Kitapla ilgili bildiğiniz eleştiriler varsa, bunlar da size eleştirel bir genel bakış sunabilir. *Philosophical Books* dergisi, tamamen son çıkan kitapların eleştirilerine adanmıştır ve sizin için yararlı bir kaynak olabilir. İyi yazılmış bir eleştiri, kitapta ayırt edici ve önemli olanı saptar ve dikkatinizi anahtar pasajlara ve temalara çeker. Felsefe sözlüklerinde ya da ansiklopedilerinde yazarla ilgili maddelere bakmak da yararlı olabilir. Bu maddeler genellikle filozofun en önemli yazılarının anahtar

temalarını özetler. Olanaklı olduğunca yalnızca bir esere değil birçok esere başvurun. Bu, bir filozofun çalışmalarına ilişkin daha iyi bir fikir edinmenizi sağlar.

Ayrıntılara saplanıp kalmayın

Metnin kendisine döndüğünüz zaman, ilk kez okuduğunuz her şeyi anlamazsanız endişe etmeyin. Tam olarak anlamak istiyorsanız, pek çok felsefeyi birkaç kez yeniden okumanız gerekir. Ondan sonra bile, makalenin ya da kitabın bazı yanları anlaşılmaz kalabilir. Bir ilk okuma için, zor bir parçanın sonuna kadar gidip, anlaşılmaz pasajlara göz gezdirin. Sonra geri dönüp tekrar başlayın. Bulanık gibi görünen şeyin ne kadar çabuk berraklaşmaya başladığına şaşıracaksınız. Okuduğunuz her şeyi anlamaya çalışarak yavaş okursanız, ana konunun izini kaybedebilirsiniz. Önce genel göz gezdirmeyi tercih etmek, sonra hızla tamamını okumak ve gerekli yerlere göz gezdirmek çok daha ekonomik bir zaman kullanımıdır. İlk ve son paragraflara özel dikkat gösterin; biraz önce de belirtildiği gibi, bir yazının yapısına, ana sonucuna ya da bir konudaki bakış açısına ilişkin özlü değerlendirmeler içerirler. Son olarak, yazıya geri dönüp daha ayrıntılı okuyun. Yine de her şeyi anlayamadınızsa, moralinizi bozmayın. Yorulmuş, bir molaya ihtiyaç duyuyor olabilirsiniz.

Okumanızın niteliği, okumaya harcadığınız zamandan çok daha önemlidir. Bu çok açıktır ama bazı öğrenciler, çalışmalarının verimli olması için yapmaları gereken tek şeyin çalışma masasında uygun miktarda zaman geçirmek olduğunu öne süren bir iş etiğine göre zamanlarını düzenlerler. Elbette okumaya yeterince zaman ayırmak, felsefe metni okuma hızının diğer metinleri okuma hızından çok daha yavaş olma eğiliminde olduğunu unutmamak gerekir. Ama kendini zorlayıp kitaplara boş boş bakmaya devam etmek yerine okumaya on dakika ara verip dinlenmiş olarak geri dönmek çok daha iyidir. Birçok önemli filozof, çoğunlukla yürürken düşünmüştür. Hatta Thomas Hobbes, dışarıda yürüyüş yaparken düşüncelerini kaydedebilsin diye yazı malzemelerinin konulduğu kamıştan bir yer tasarladı. Okuma zamanları arasında bir yürüyüşe gitmek, ferahlamanın mükemmel bir yoludur. Yürürken biraz önce okuduğunuz düşüncelere girmek isteyebilirsiniz. Atletikseniz koşmak, yüzmek ya da spor salonuna gitmek de aynı amaca hizmet edebilir.

Kılavuz arayın

İyi yazarlar kılavuz sunar. Bunlar genellikle paragrafların başında olur. Tipik olarak yazının o bölümünün neyle ilgili olduğunu gösterirler. Örneğin John Stuart Mill'in *Özgürlük*

Üzerine adlı kitabının düşüncenin sansürlenmesine karşı çıkan bölümünde Mill, vardığı sonucu savunmak için dört ana argüman sunar. Bir paragraf şöyle başlar: "Birincisi, otoritenin bastırmaya çalıştığı görüş doğru olabilir. O görüşü bastırmak isteyenler elbette doğruluğunu inkâr ederler; ama onlar yanılmaz değillerdir." Bu iki cümle Mill'in, bölümün son bir kaç sayfasında açıkladığı, geliştirdiği ve savunduğu ana konuyu özetler. Saldırısının hedefinin başka insanların düşüncelerini sansürleyenlerin örtük yanılmazlık iddiası olduğunu gösteren bu kılavuzu bize verdiği için, sonraki tartışmayı anlamak görece kolaydır. Böyle bir kılavuz olmadığında bazı okurlar kaybolur, açıklanan konunun ne olduğundan ve sonra gelenlerin öncekilerin bir devamı olup olmadığından emin olamaz. Böyle bir kılavuz arayın. Bu tür cümleler yazarın düşünce yapısını açığa vurduğu için, altını çizmek isteyebilirsiniz. Okuduklarını anlamlandırmaya çalışan okur için bu tür cümlelerin ne kadar yararlı olduğunun farkına vardınız mı, kendi yazılarınızda da benzer kılavuzlar kullanmanız daha olası olur.

Püf noktası

Özellikle anlaşılır ve iyi ifade edilmiş felsefi bir yazıyla karşılaştığınızda, zaman ayırıp onu bu kadar başarılı kılan şeyi çözümleyin. Sonra kendi içgörülerinizi kendi yazınıza uygulayın. Hatta olağanüstü güçlü bir pasajı kopyalamayı yararlı bulabilirsiniz.

Kullanılan bir örneğin ana fikrini bildiğinizden emin olur

Felsefenin eğlenceli bir yanı da, filozofların fikirlerini açıklamak için kullandıkları örnek yelpazesidir. Daniel Dennett, Thomas Nagel, Robert Nozick, John Searle ve Bernard Williams gibi bazı filozoflar, örnek kullanımında oldukça yaratıcıdır. İlk okumada çarpıcı ya da güçlü örneklerin çekiciliğine kapılıp, argümanda hasıl bir işlev gördükleri ya da neyi kanıtladıkları konusunu gözden kaçırmak çok kolaydır. Örneğin Robert Nozick'in *Anarşi, Devlet ve Ütopya* kitabında aşağıdaki örneği kullanır:

> Diyelim ki, arzu ettiğiniz deneyimi size yaşatacak bir deneyim makinesi var. Harika nöropsikologlar, büyük bir roman yazmakta, bir arkadaş edinmekte ya da ilginç bir kitap okumakta olduğunuzu düşüneceğiniz ve hissedeceğiniz şekilde beyninizi uyarabiliyor. Beyninize takılan elektrotlarla bir tankın içinde hep yüzeceksiniz. Ömür boyu bu makineye bağlanıp yaşam deneyimlerinizi önceden programlar mısınız?
>
> Robert Nozick, *Anarşi, Devlet ve Ütopya*

Nozick'in kitabında bu pasajı ve izleyen tartışmayı okuduktan sonra unutmak çok zordur. Okuru, hayal gücüne dayanan bir derin düşünmeye davet eder. Kendinizi arzuladığınız deneyimin yanılsamasını size verecek bir makine

programlayabilseydiniz kendiniz için ne isteyeceğinizi düşünürken bulabilirsiniz. Süreç içinde örneğin amacının ne olduğunu bile unutabilirsiniz. Bu durumda bunu okuyan birçok öğrenci, Nozick'in burada açıklamakta olduğu kesin fikrin ancak çok bulanık bir anlatımını verebilir. (Aslında Nozick, pek çoğumuz için bazı şeylerin, içeriden yaşamın nasıl hissedildiğinden daha önemli olduğunu göstermek için bir düşünce deneyi kullanıyor. Örneğin gerçekliğe bağlanmak isteriz, onun bir yanılsamasına değil.) Bir örnekle karşılaştığınızda, yazarın ne anlatmaya çalıştığını tam olarak bildiğinizden emin olmalısınız. Ana konuyla gevşek bir biçimde bağlantılı bir şeyle hakkında bir bilinç akıntısında sürüklenmeyin. Sürekli odaklanın.

Bir felsefe sözlüğünde anahtar sözcüklere bakın

Bir bölümde ya da makalede birçok kez geçen anahtar sözcükler varsa, ne anlama geldiklerini anladığınızdan emin olun. Sözün gelişi, "fizikalizm" (zihnin fizik dışı değil, fiziksel bir şey olduğunu öne süren teori) sözcüğünün felsefi bağlamda ne anlama geldiği konusunda bir fikriniz yoksa, fizikalizmle ilgili bir makaleyi anlayamazsınız. Bu yüzden bir ya da daha fazla felsefe sözlüğünde bu tür anahtar sözcüklere bakın. Emin olmadığınız her söz-

cüğe bakmanız gerekmez; bu, okumanıza zarar verecek ölçüde yavaşlatabilir. Fakat eğer aynı sözcük ya da ifade sürekli karşınıza çıkıyorsa, bunu kontrol etmek için zaman ayırın.

Sıradan bir sözlük sıradışı sözcükleri anlamanızda yararlı olabilir ama felsefe okurken fazla işinize yaramaz. Felsefe sözlükleri daha yararlıdır; bir konu ve o konunun anahtar terimleri hakkında genel bir bakış sunan tanıtım kitapları da yararlıdır. Filozoflar çoğu kez bilinen sözcükleri bilinmeyen ya da dar anlamda kullanır. Sıradan bir sözlüğün, bilinen sözcüklerin bu şekilde özel kullanımı konusunda yararlı olması olası değildir. Filozoflar çoğu kez özel olarak felsefi bağlamda kullanılmak üzere uydurulan teknik terimler kullanır: Örneğin, zihin felsefesinde "etkileşimcilik" zihnin ile bedenin etkileştiğini öne süren teorinin etiketidir. Felsefe sözlükleri size bu tür terimlerin açıklamalarını verir; sıradan sözlüklerin yanıltıcı olması olasıdır.

Felsefe yapmayı öğrenmek, konunun söz dağarcığını anlamayı ve etkili bir biçimde kullanmayı bilmeyi gerektirir. Bazı öğrenciler, konunun dilini henüz öğrenmediği için felsefe metni okumayı zor bulur. Felsefe okurken bunu olabildiğince erken yapmak önemlidir. Ondan sonra okuduğunuzu ve işittiğinizi değerlendirebilirsiniz. Felsefenin söz dağarcığına hâkim olmadıkça, konunun çoğu size uğramadan geçip gidecektir.

Felsefede kullanılan bazı yabancı sözcükler

Felsefi metinleri okumanın zor olmasının bir nedeni de filozofların sıkça yabancı sözcük kullanmasıdır. Bu sözcükler bazen gereksizdir ve bazı okurları dışlar. Yazarken, yabancı sözcük ya da ifadenin olanaklıysa Türkçe karşılığını kullanın. Bununla birlikte bazı yabancı sözcükler felsefede teknik terim olarak kullanılır ve epeyce açıklayıcıdır. Aşağıda daha yaygın kullanılan yabancı sözcük ve ifadeleri, kısa açıklamalarla birlikte sıralıyorum:

a posteriori: sözcük anlamı sonra gelen, sonsal. *A priori* bilginin aksine *a posteriori* bilgi, deneyimle edinilebilir ve doğrulanabilir. "Kral Harold, Hastings Savaşında öldü" *a posteriori* bilinir.

a priori: sözcük anlamı önce gelen, önsel. *A priori* bilgi, beş duyunun kullanılmasına dayanmayan bilgidir. Duyular *a priori* bir doğruluğu öğrenme sürecine tipik olarak katılır ama duyu kanıtı, doğruluğunu doğrulamaz. *A priori* bilgi, *a posteriori* bilinenle karşılaştırılır. Matematiğin doğrulukları, *a priori* bilinen doğrulukların tipik örnekleri sayılır. Sürekli üç şeye iki şey ekleyip beş şey elde ettiğimiz için değil, böyle bir deneyimden bağımsız olarak 2 + 3 = 5 olduğunu biliriz.

ab initio: Başından beri.

ad hoc: *ad hoc* karar, genel bir kural temelinde değil bir kereye mahsus alınan karardır.

ad hominem: Sözcük anlamı şahsi. Argümanda *ad hominem* hamle, eleştiriyi argümanın kendisine değil kaynağına, kişiye yöneltmeyi gerektirir. Bu yanıltıcı bir argüman biçimidir: neredeyse her durumda kişiye saldırı argümana dokunmaz. *Ad hominem*'in ender ikinci bir anlamı vardır. Muhatabınızın argümanını ona yöneltme hareketidir. Bu hareket, tamamen meşru bir yoldur.

ad infinitum: Sonsuza dek.

akrasia: İrade zayıflığı.

angst: Endişe, iç daralması. Yaşamdan tedirginlik duygusu.

ceteris paribus: Diğer şeyler eşit olmak üzere.

cogito: Sözcük anlamı "düşünüyorum." Genellikle "Düşünüyorum öyleyse varım" anlamına gelen "Cogito ergo sum" ifadesinin kısa şekli olarak kullanılır. Descartes, Meditasyonlar'ın bu argümanı, bu sözcüklerle olmasa da, kullanır.

de facto: Bir yasaya ya da ilkeye göre kurulmamış olsa bile fiilen var olan bir şey.

de jure: *De facto* kurulan bir şeye karşıt olarak *de jure* kurulan bir şey, bir yasaya ya da ilkeye göre kurulur.

elenkhos: Sokrates'in insanların genellikle ne kadar az bildiğini göstermek için giriştiği sorgulama türü.

eudaimonia: Çoğu kez "mutluluk" olarak çevrilmesine rağmen, Aristoteles'in kullandığı bu Yunanca sözcüğün daha doğru bir çevirisi "iyi durumda bulunma"dır. Geçici bir heyecandan çok devam eden bir durumu tarif eder.

ex nihilo: Yoktan. "Tanrı evreni *ex nihilo* yarattı" ifadesinde olduğu gibi.

ibid.: adı geçen yerde. Dipnotlarda ayrıntılı referansları tekrarlamaktan sakınmak için kullanılır. Bu şekilde ilk referans "Descartes, *Meditasyonlar* (Alfa, s. 45)" şeklinde olabilir. Aynı kitaptan yapılan sonraki alıntılar "ibid., s. 33," "ibid., s. 46" vb şeklinde verilebilir.

idem: Aynı.

inter alia: Diğerlerin yanı sıra.

ipso facto: Tam da bu olgu yüzünden.

modus ponens: "Öncülü doğrulama" için kullanılan Latince ifade; şu biçimdeki bir argümanın teknik adıdır:

p ise q
p
o halde q

modus tollens: "Sonucu yadsıma" için kullanılan Latince ifade; şu biçimdeki bir argümanın teknik adıdır:

p ise q
q değil
o halde p değil

mutatis mutandis: Gerekli değişiklikler yapılarak.

nescio quid: Sözcük anlamı "Olmadığını biliyorum."

non sequitur: Sözcük anlamı "çıkmaz." Bazen bitişik, *nonsequitur* şeklinde yazılır. *Non sequitur*, daha önce söylenenlerden mantıksal olarak çıkmayan sonuçtur.

passim: Bütün metinde.

per se: Kendisi, yani asli olarak.

post hoc ergo propter hoc: Sözcük anlamı bundan sonra, bundan ötürü. Bu ifade, tikel bir olaydan sonra olanların o olayın nedensel sonucu olması gerektiğini varsayan güvenilmez muhakeme biçimi.

prima facie: İlk bakışta

qua: Sıfatıyla, olarak. Örneğin, baba *qua* rolüyle bir şekilde, yönetici *qua* rolüyle başka bir şekilde davrandı.

quod erat demonstrandum ya da ***QED***: Kanıtlanmıştır.

reductio ad absordum: Sözcük anlamı "saçmaya indirgeme." Tartışılan şeyin doğruluğunu varsayan ve doğrudan bir çelişkiye yol açacağını gösteren bir argüman biçimi.

sic: Aynen böyle. Bu sözcük genellikle alıntıda bir yazım yanlışlığı ya da karışıklık olmadığını, gerçekten öyle ifade edildiğini göstermek için kullanılır.

summum bonum: En yüksek iyi.

tabula rasa: Sözcük anlamı "boş yazı tahtası." John Locke bu terimi, üzerine duyu deneyimlerinin yazılacağı, yeni doğmuş bebeğin zihnini tarif etmek için kullanmıştır.

tu quoque: Sözcük anlamı "sen de." Yazarın, kendisini eleştirenin de kendisine atfedilen kusurdan suçlu olduğunu gösteren bir argüman biçimi.

verbatim: Sözcüğü sözcüğüne. *Verbatim* bir transkripsiyon hiçbir sözcüğü değiştirmez.

vice versa: Karşılıklı olarak, tersi, tersine.

weltanschauung: Dünya görüşü.

zeitgeist: Zamanın ruhu.

Alışkanlık 2: Aktif Dinleme

Resmi ders

Felsefe öğrenirken karşılaşmanızın olası olduğu en saf dinleme biçimi, geleneksel derste gerçekleşir. Elbette derslerin başarısı, ders verenin ne kadar hünerli olduğuna bağlıdır. Ama dinleyenin dinleme becerisine de bağlıdır. Yeni başlayan birçok öğrenci için felsefe dersleri sıkıcı ve kafa karıştırıcıdır. Pek çok öğrenci dikkatinin dağıldığını hisseder ve derse yeniden odaklandığında da, argümanın seyrini kaçırmış olabilir. Bazıları söylenen her şeyi boşu boşuna yazmaya çalışır ama notlarını yeniden okusalar bile, onlardan hiçbir şey anlayamazlar. Birçoğu felsefi terminolojiye şaşırır ve sınıftan gözlerini kırpıştırarak çıkar; olup biteni en basit terimlerle bile açıklayamaz. Dönüp tuttukları notlara baktıklarında, altı çizili tuhaf sözcüklerden oluşan bir dizi karalama görürler. Altı çizili sözcüklerin anlamı tamamen buharlaşmış olabilir ve o dersin deneyimi, tuhaf bir rüya gibi hissedilebilir.

Felsefeyle ilgili konuşmaları izlemenin zor olmasının birkaç nedeni vardır. Birincisi, pek

çok bilim dersinden farklı olarak felsefede öğrenilmesi gereken olguların sayısı görece azdır ve öğrenilmesi gerekenler de, genellikle en iyi kitaplarda ya da makalelerde iletilir. O yüzden felsefe derslerinde çok miktarda olgusal bilgiyi yazmaya genellikle pek ihtiyaç duyulmaz. Pek çok filozof ele aldığı konuyu daha iyi anlamanıza yardımcı olmaya kararlıdır ve bu yüzden zamanın çoğunu açıklamaya ve örneklendirmeye ayırır. Size ayrıntılı bir olgusal bilgi vermek isteseler, size basılı bir broşür vererek ya da olguları tahtaya yazarak veya başınızın üstündeki projektörü kullanarak bunu yaparlar. Geçmişte tarih ya da biyoloji gibi ağırlıklı olarak olgusal dersler okuyan öğrenciler için uyum sağlamak zor olabilir. Pek çok felsefe profesörü için temel amaç, dersler sırasında sizi düşünmeye teşvik etmek, amfi dışında da düşünmeye, okumaya ve tartışmaya devam etmeye motive etmektir. İdeal olan ele alınan konuyla ilgili daha iyi bir anlayışla ve daha fazlasını bulmak için güçlü bir motivasyonla amfiden çıkmaktır. İyi bir ders, konuyla ilgili en iyi kitaplar ve makaleler, bunlarda benimsenen bakış açıları hakkında da sağlam öğütler verecektir.

Püf noktası

Okuma konusunda olduğu gibi, derste kullanılan her örneğin ana fikrini saptadığınızdan emin olun.

Felsefeyi işitsel olarak izlemeyi zorlaştırabilen bir özelliği de, tipik olarak soyut bir düzeyde olmasıdır. Bir filozof tikel bir videoyu sansürlemenin ahlaki olarak yanlış olup olmadığı sorunuyla değil, daha çok "Sansür her zaman yanlış mıdır?" ya da "Sansürün kabul edilebilir gerekçeleri nelerdir?" gibi daha genel sorularla ilgilenir. Tikel vakalar daha genel noktaları açıklamaya yarar ya da genellemeleri zayıflatan karşı-örnekler sunar. Değinilen daha soyut genel konular ile bunun için kullanılan tikel örnekler arasındaki ilişkiyi görmek başlangıçta zor olabilir.

Püf noktası

Derste argümanı izlemenize yardımcı olacak notlar almak çoğu kez yararlıdır. Hatta dersin sonunda notları atmak isteyebilirsiniz. Atsanız bile, dikkatinizi argümanın anahtar öğelerine odaklamışsa ve dikkatiniz dağılmaya başladığında ya da başınız düşmeye başladığında tartışmanın ana konusunun ne olduğunu size hatırlatmışsa, yararlı bir amaca hizmet etmiş demektir.

Argümanlara dikkat edin

Felsefenin vurgulamaya değer bir özelliği de, argümana dayanmasıdır. Burada argüman, bir sonuca yol açan nedenler ve kanıtlar göstererek bir açıklama yapma anlamına gelir. Bir argümanı sonuna kadar izlemek için her adımı izlemeniz gerekir. Dikkatiniz dağılır ve bir adı-

mı kaçırırsanız, o sonucun o öncüllerden nasıl çıktığını anlamak çok zor olabilir. Bu nedenle felsefe hocaları argümanları ortaya koydukları zaman, öğrencilerin muhakeme sürecinin her adımını izlemeleri özellikle önemlidir. Yine olup bitenleri izlemenize yardımcı olacak notlar tutmak yararlı olabilir.

Hoca kötü hazırlandığı ya da iyi bir hatip olmadığı için ve başka birçok nedenden ötürü de felsefe derslerini izlemek zor olabilir. Ama ihtimaldir ki, bir dersi izlemekte zorluk çekiyorsanız bu, hocanın yetersizliklerinden çok yukarıda konunun doğasıyla ilgili gösterilen nedenlerden ötürüdür.

Neyse ki, ders dinleme işini kolaylaştırmanın birçok yolu vardır.

Uykuda öğrenmeyi beklemeyin

Bu ifade apaçık görünebilir ama gece yarısına kadar ayakta kalmak ve ertesi sabah felsefe dersine girip söylenen her şeyi anlamayı beklemek akıllıca olmaz. Bazı öğrenciler, derse zamanında gelir, dinler ve işittiklerinden birkaç not alırlarsa, bunun yeterli olacağını varsayar. Ama nadiren yeterli olur. Keman çalan ya da geçmişin büyük icracıları hakkında konuşan birini dinleyerek keman çalmayı öğrenemezsiniz. Kemanı elinize alıp teoriyi ve dinlemeyi kendi müziğinize çevirmeyi öğrenmelisiniz.

Derslerden öğrenmek, başka insanların nasıl yaptığını öğrenmenin yanı sıra bir şey yapmayı öğrenmeyi de gerektirir.

Eğer benim öğüdümü dinleyip felsefe çalışmayı bir faaliyet haline getirir ve kendinizi bilgiyle dolacak bir derse giren pasif bir alıcı olarak görmezseniz, bir derste anlatılanlara aktif bir şekilde ilgilenmenin belli bir enerji düzeyi gerektirdiğini takdir edeceksiniz. Bu, kendi duruşunuzu yeni bulduğunuz sırada özellikle gereklidir. Pek çok faaliyet gibi, pratiğini yapar ve erkenden iyi alışkanlıklar oluşturursanız hızlı ilerleme kaydedersiniz. Araba sürmeyi öğrenmeye benzer; başlangıçta olmayacak kadar karışık görünür, sonra bir iki yıl içinde düşünmeden çok iyi araba kullandığınızı fark edersiniz. Ne var ki, kötü alışkanlıkları güçlendirirseniz, onlardan kopmak zor olabilir. İdeal olan, uyanık ama rahat bir durumda olmalısınız. Üzerinize her şeyin boca edilmesine izin vermek yerine dinlediklerinizi hakkında eleştirel düşünecek kadar uyanık; deneyimin keyfini çıkarabilecek ve söylenen her sözü anlamazsanız çok fazla endişelenmeyecek kadar rahat.

> Gözlerini öğretmene dikmiş, kulaklarını sonuna kadar açmış, dikkatli olmak isteyen dikkatli öğrenci, dikkatli rolünü oynarken kendisini o kadar tüketir ki, sonunda hiçbir şey işitemez olur.
>
> Jean-Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik*

Hazırlanın

Bazı dersler için açıkça planlanmış okumalar yapmanız gerekir ve dersleri izlemek istiyorsanız buna uymaya çalışmalısınız. Size böyle bir plan verilmemiş olsa bile, derslere hazırlanmak önemlidir. Hazırlanmanın bir yolu, tartışılan konu hakkında genel bir fikir edinmektir. Birçok hoca derslerin eşliğinde çalışma rehberi sunar ve bunlar, genel fikir edinmek için çok yararlı kaynaklardır. Genellikle ön okuma önerilerinden oluşur.

Sancısız genel fikir edinmenin başka bir yolu da, bu kitabın sonunda önerilenler gibi iki üç felsefe sözlüğünde ya da ansiklopedisinde konuyla ilgili maddeleri okumaktır. Örneğin, kuşkuculuk üzerine ilk dersinize katılıyorsanız ve gerekli okumayı yapmamışsanız, bir felsefe sözlüğündeki "kuşkuculuk" maddesine başvurabilir, ardından eğer zamanınız varsa *Routledge Encyclopedia of Philosophy*'deki daha uzun maddeye geçebilirsiniz. Giriş niteliğindeki genel felsefe kitaplarına da başvurabilirsiniz. Bu, konunun neden önemli olduğu, bazı anahtar terimler ve konuyla ilgili felsefi bir tartışmada merkezi olan hakkında iyi bir fikir verecektir. On ya da on beş dakikalık böyle bir hazırlık, bir derste sizi şaşkınlıktan, zihin dağınıklığından ve can sıkıntısından kurtarabilir.

Derslere hazırlanmanın bir diğer yolu da, daha önceki derslerinizde aldığınız notlara bakmaktır. Pek çok profesör derslerini, biri diğerini takip eden bir süreklilik içerisinde birbiriyle ilişkilendirir. Genellikle bir önceki dersin önemli noktalarını hatırlamanızı beklerler ve söylediklerini daha önceki konuyla ayrıntılı bir biçimde ilişkilendirebilirler.

Bir derse daha ayrıntılı hazırlık, konuyla ilgili okumayı, olanaklıysa okuma listelerine ya da çalışma rehberlerine göre hareket etmeyi gerektirir. Okuduğunuz her şeyi anlamasanız bile derste her şey açık ve belirgin bir hale gelebilir. Ama konuyla ilgili okuma yaptığınız için o konuda bilmeniz gereken her şeyi bildiğiniz ve dersi dikkatle dinlemenize gerek olmadığı duygusundan kaçınmaya çalışmalısınız. Pek çok hocanın, okumanızı istediği malzeme konusunda bir bakış açısı vardır; profesörün söyleyeceklerini kesin olarak bildiğinizi sanma yoluna giderseniz, yorum ve eleştiri inceliklerini kaçırabilirsiniz.

Derste ele alınan malzemenin tartışıldığı seminerler de olabilir. Seminer yoksa, öğrenci arkadaşlarınızla tartışma grupları kurmak yararlı olabilir. Bir konuyu ya da bir düşünürü başka birine açıklamaya çalışma edimi, konuyu sizin için daha anlaşılır hale getirebilir. Bir konuyu derinlemesine anlamanın en iyi yollarından biri, o konuyu başka birine, tercihen

konuyu daha önce fazla bilmeyen ama anlamak için zor sorular sormaya hazırlıklı birine öğretmeye çalışmaktır. Birçok öğretmen, o düşünceyle daha önce hiç karşılaşmamış zeki bir öğrenciye konuyu açıklamak zorunda kaldığında felsefenin bazı yanlarını aslında ne kadar az bildiğini keşfeder. Felsefi düşüncelerle ilgili konuşmak, arkadaşlarınıza bunları açıklamak, felsefi bilginizin sınırlarının farkına varmanız, kafanızda özel sorularla kitaplarınıza geri dönmeniz ve bilginizi daha fazla artırmanız bakımından yararlı olabilir.

Menülere kulak verin

Bir düğünde ya da başka bir resmi ortamda bir yemeğe katıldığınızda, büyük ihtimalle ne yiyip içeceğinizi bilmenize olanak sağlamak için size bir menü verilecektir. Bu, birçok bakımdan yararlıdır. Size yalnızca neyi tüketmek üzere olduğunuzu değil, kaç çeşit yemek olacağını da söyler. Bunun alternatifi –ne yiyeceğinizi ve kaç çeşit yemek olacağını kesin olarak bilmeden size sunulanı yemek– yediklerinizin karnınızı doyurmak için mi yoksa iştah açıcı mı olduğu konusunda sizi kararsız bırakır.

İyi öğretmenler, derslerin başında bir menünün eşdeğerini verir. Girişin bir noktasında ne hakkında konuşacaklarını size bildirir ve ele alınan konuların göreli önemi konusunda

size bir fikir verirler. Derslerden en fazla verimi almak istiyorsanız, bu tür menülere dikkat etmek özellikle önemlidir. Olanaklı oldukça, ders sırasında farklı "yemekleri" aklınızda tutacak notlar yazın. Bu notlar konuyu gözden geçirirken yararlı olabilir ama esas işlevleri, anlatılanları anlamlandırmanıza yardımcı olmaktır. Bu tür menülerle profesörler, derslerinin düzenini açığa vururlar. Tipik olarak, her bölüme menünün neresinde olduğunuzu size hatırlatarak giriş yaparlar.

Alışkanlık 3: Aktif Tartışma

Tartış, kanıtlamaya çalış, araştır

Özellikle tartışma felsefi eğitimin önemli bir bileşenidir. Öğrendiklerimize dair ne bildiğimizi, yeni düşünceler araştırmayı ve bunları açık ve kesin bir biçimde ifade etmeyi ve düşünme becerilerimizi geliştirmeyi tartışma aracılığıyla öğreniriz. Görüşlerinize meydan okununcaya ve siz onları savunmak zorunda kalıncaya kadar, neye neden inandığınız kafanızda tamamen berrak olmayabilir. Felsefi tartışma ilham verici ve oldukça keyifli de olabilir. Düşüncelerle ilgili coşku bulaşıcıdır.

Geleneksel olarak felsefi tartışma, gayri resmi tartışmalarda, özel derslerde, seminerlerde ve derslerin soru-cevap bölümlerinde yüz yüze gerçekleşmiştir. Geçmiş tarihte mektuplaşarak tartışma önemli olmuş olsa da, bugünkü filozofların posta hizmetlerinden çok interneti kullanmaları daha olasıdır.

Postayla ya da elektronik postayla gerçekleşen eşzamanlı olmayan* tartışmaya karşıt

---

* *Asyrchronous:* Yüz yüze ya da telefonda olan gibi canlı bir iletişimin tam tersidir.

olarak gerçek zamanlı tartışmanın değeri büyüktür; canlı bir tartışmanın entelektüel enerjisi ve yanıtın hızlılığı düşünceyi odaklamaya ve çaba israfını önleme yardımcı olabilir. Öğretmenlerinizle ya da arkadaşlarınızla felsefi tartışmalar yapma olanağı bulursanız, bundan yararlanın. Bir şeyi iyi anladığınızı hissedebilirsiniz ama genellikle, eleştiriye karşı kendi konumunuzu ifade etmek ve savunmak zorunda kalana kadar, eksik anladığınızın farkına varamazsınız. İnternette felsefe tartışmalarının da yeri vardır. Ama eşzamanlı değilse, şu an ele aldığımız tartışma becerilerinden çok yazma becerilerinizi geliştirmede yararlı olması daha fazla olasıdır.

Becerikli bir filozoftan ders alacak kadar şanslıysanız, eylem halinde felsefi düşünceye tanık olmanın değeri muazzamdır. Bir kişinin düşüncelerini açıklamaya nasıl başladığını, başkalarının konumundaki kusurları nasıl bulduğunu ve eleştiriye karşı nasıl savunma yaptığını görürsünüz. Felsefenin tikel bir yanını öğrenmenin, bunu ayrıntısıyla bilen ve gerçekten neyin önemli olduğunu gören biriyle tartışmaktan daha etkili bir yolu yoktur. Böyle bir durumda, tartışılan konuyla ilgili okuyarak öğrendiklerinizi daha da pekiştirmek isteyebilirsiniz. İyi bir filozofun konudan duyduğu coşku, ilham verici ve bulaşıcı olabilir. Size şaşırtıcı gelebilir, ama birçok filozof konusunun fevkalade

önemli olduğuna inanır. Felsefe yalnızca entelektüel bir oyun olduğu için değil, yaşamlarımız ve evrendeki yerimizle ilgili sorabileceğimiz en derin sorunlara odaklandığı için de gerçekten önemlidir. Filozoflar, birçok kişinin ele alındığını görmek istemeyeceği zor soruları, bizi dürtüp rehavetten ve kendimizi kandırmaktan vazgeçmemizi sağlayabilen soruları sormakla da ünlüdür. Batıdaki iki bin beş yüz yıllık tarihinde felsefe yaşamış en büyük düşünürlerden bazılarının ilgisini çekmiştir; bu nedenle zengin bir tarihinin olması şaşırtıcı değildir.

> Pek çoğumuz çok dar bir ilgi alanı içinde yaşarız. Ev kredisini nasıl ödeyeceğimizi, yeni bir araba alıp almayacağımızı, akşama ne pişireceğimizi dert ederiz. Felsefi olarak düşünmeye başladığımız zaman, bir adım geri atıp daha geniş resme bakarız. Daha önce doğruluğundan şüphe etmediğimiz şeyi incelemeye başlarız.
>
> Hiç geri adım atmamış olanların –hiç incelenmemiş hayat yaşayanların– yalnızca sığ olmakla kalmayıp, potansiyel olarak tehlikeli olduklarına da inanıyorum. Yirminci yüzyılın verdiği büyük ders şudur: Ne kadar "uygarlaşmış" olursa olsun insanlar ahlaki koyun olma eğilimindedir. Etrafımızdakilerin sunduğu ahlaki öncüyü sorgusuz izlemeye tehlikeli ölçüde yatkınız. Nazi Almanya'sından Ruanda'ya, körü körüne akıntıyla birlikte giden insanlar görürsünüz.
>
> Stephen Law, *The Philosophy Gym*

Felsefi tartışma bazen dışarıdan birine kısırdöngü gibi görünebilir. Bir kişi bir konuya değinir değinmez başka biri o konunun eleştirisiyle ortaya çıkar. Tartışmaya yapılan katkılar, adeta birbirinin konumunu zayıflatma amaçlıdır. Çoğunlukla da öyledir. Bu, belli tipte bir felsefi tartışmanın ayırt edici özelliğidir. İnsanlar düşünceler öne sürer ve bunların eleştirilmesine davetiye çıkarırlar. Felsefe eleştiriyle, eleştirilere yanıt vermekle ve ciddi itirazlara av olan konumların reddiyle ilerler. Felsefe ister bir seminerde olsun, ister basılı ya da elektronik bir sayfada olsun bu tür canlı ve heyecanlı tartışmalarla gelişip güçlenir.

Bu tür bir faaliyetin katılımcısı olarak, başlangıçta kişisel olarak saldırıya uğradığınızı hissedebilirsiniz. Etmemelisiniz. Birisi, argümanınız ile sizi birbirine karıştırmadıkça etmemelisiniz. Düşünür olarak bir filozof için, diğer filozofların onun düşünceleriyle eleştirel ilgilenmesi bir saygı işaretidir. Bu tür tartışmaların amacının hakikate daha fazla yaklaşmak, eleştiriye dayanmayan düşünceleri reddetmek ve onları daha sağlam düşüncelerle değiştirmek olduğunu takdir ettiniz mi, argümanınıza yöneltilen eleştirinin genellikle egonuza acımasız bir darbe anlamına gelmediğini, ilerleme kaydetmenin bir yolu olduğunu göreceksiniz.

> Bugünün modası, negatif mantığı –pozitif doğrulukları kanıtlamadan teorideki zayıflığa ya da pratikteki yanlışlara işaret eden– karalamaktır. Bu tür negatif eleştiri nihai bir sonuç olarak gerçekten de yeterince kötü olurdu ama adına layık pozitif bir bilgiye ya da kanıya ulaşmanın bir aracı olarak ne kadar değer verilse azdır.
>
> John Stuart Mill, *Özgürlük Üzerine*

Bu, birisi söylediklerinize itiraz ettiği her seferinde inançlarınızı terk etmeniz gerektiği anlamına gelmez. İtirazları, sizi konumunuzun akla uygunluğunu, örneklerle ve gerekçelerle savunarak kanıtlamaya zorlayan itici bir güç olarak ele almalısınız.

Felsefe çalışmak, basit bir sözlü muharebe eğitimi sorunu değildir. Ne pahasına olursa olsun bir tartışmayı kazanmayı öğrenme sorunu da değildir. Tartışma, diğer düşünürlerin itirazlarıyla uğraşma becerilerini öğrenmenin amacı herhangi bir konuda hakikate daha fazla yaklaşmaktır, bir konumu savunmak için kullandığınız argümanların iyi argüman olduğunu kesinleştirmektir. Felsefi tartışma retorikle ikna etmek değildir.* İyi nedenler gösterme meselesidir.

Ama felsefi tartışma, argüman ve karşı-argüman gelgiti olmamalı. Felsefe konuşmak, bir

* Retorik, bir argümanı izlemekten ziyade kulağa hoş gelen bir dil kullanma sanatıdır.

filozofun eseri hakkında ya da tikel bir konuda daha derin bilgiye ve içgörüye ulaşmak için yorumlamayı, olanakları araştırmayı ve bir grup olarak birlikte çalışmayı gerektirebilir. Bazen bir tartışmanın amacı birisinin şeyleri farklı bir bakış açısıyla görmesini sağlamak, bir filozofun neden o şekilde tartıştığını anlamak ya da bir filozofun neye varmak istediğini ve bunun neden önemli olduğunu idrak etmektir. Felsefe tartışmak, olumsuz bir şekilde kusur aramak değildir. Yaratıcı bir düşünce alışverişi, bir konuyu anlamanın yeni yollarını aramak ya da bilinen düşünme yollarını yeni ve meydan okuyucu durumlara uygulamak olabilir.

Sorular sorun

Felsefe bazen soruların sorulduğu ancak hiçbir zaman yanıtlara varılamayan bir faaliyet olarak nitelenir. Bu, bazı bakımlardan yanıltıcıdır. Felsefede ilerleme vardır, özellikle yanlış sorular sorduğumuzu fark ettiğimiz zaman. Ama bu düşüncenin doğruluk payı da vardır. Felsefenin kökeninde, insanlığın durumundan doğal olarak çıkan zor sorular vardır: Neden buradayız? Gerçeklik nedir? Nasıl yaşamalıyız? Bunlar kolay yanıtları, büyük olasılıkla eksiksiz yanıtları olmayan temel sorulardır. Ama bu, bu soruları araştırmanın boşa zaman harcamak olduğu anlamına gelmez.

> Felsefenin değeri aslında büyük ölçüde belirsizliğinde aranmalıdır. Felsefeden bihaber olan insan sağduyudan, çağının ya da ulusunun alışkanlık haline gelmiş inançlarından ve ölçülü bir aklın onayı ya da işbirliği olmadan kafasında gelişen kanılardan türeyen önyargılara hapsolmuş bir yaşam sürer. Böyle bir kişi için dünya belirlidir, sonludur, alenidir; bilinen nesneler hiçbir soru uyandırmaz ve alışılmadık olanaklar kibirle reddedilir. Ama felsefe yapmaya başlar başlamaz... pek çok gündelik şeyin ancak eksik yanıtlar verilebilen sorunlara yol açtığını görürüz. Felsefe, neden olduğu kuşkulara doğru yanıtın ne olduğunu kesin bir biçimde anlatamamasına rağmen, düşüncelerimizi genişleten ve geleneğin zorbalığından kurtaran birçok olanak gösterebilir. Bu yüzden, şeylerin ne olduğuyla ilgili kesinlik duygumuzu azaltırken, ne olabilecekleri konusunda bilgimizi büyük ölçüde artırır; özgürleştirici kuşku bölgesine hiç gitmeyenlerin kibirli dogmatizmini giderir ve bildik şeyleri bilinmedik yanlarıyla göstererek merak duygumuzu canlı tutar.
>
> Bertrand Russell
> *Felsefe Sorunları*

Zor ve bazen ters sorular sormaya hazır değilseniz, muhtemelen yanlış konuda çalışıyorsunuz. Felsefi tartışmadan en fazla verimi almak için, aptal görünme pahasına da olsa açıkça konuşmaya hazırlıklı olmalısınız.

Bazen en basit sorular, sorulması gereken en önemli sorulardır. Elbette felsefi tartışmanın bir adabı vardır ve başkalarının, sizin gibi söyleyeceklerini söylemelerine izin vermeye razı olmalısınız. Ama kendiniz sorular hazırlayıp sormadıkça felsefeyi canlı bir konu olarak tutmak zor olabilir; düşünceyi fosilleştiren bir pasifliğe kayabilirsiniz.

> Sohbet sanatı, işitilme ve işitme sanatıdır.
>
> William Hazlitt,
> "On the Conversation of Authors,"
> *The Plain Speaker*

Bir soru sorduğunuz zaman aldığınız yanıtı çok dikkatli dinleyin. Bu, sağduyu gibi görünebilir. Ama soru sorduktan sonra yerine oturup konuşan, aldığı yanıta pek kulak vermeyen öğrencilere sıkça rastlanır. Aynı zamanda aldığınız her yanıta bir karşılık vermeye de hazır olmalısınız, özellikle yeterince açık değilse. Aldığınız yanıt olup bitenleri tamamen yanlış anladığınızı açığa çıkarsa bile, yararlı olabilir; bu olmasa, yanlış anlamada ısrar etmiş olabilirdiniz. Bir seminerden ya da başka bir felsefi tartışmadan gözlerinizi kırparak, konuşulan şeylerle ilgili not edilecek bir şey olmadığı, önemli bir sonuç çıkmadığı hissiyle çıkarsanız kaygılanmayın. Çoğu kez bizzat tartışma sürecinin kendisi, bir konuyla ilgili düşüncelerinizi neredeyse fark edilmez bir biçimde

berraklaştırır ve olası yanlış anlamaları ortadan kaldırır. En azından sizin için aktarılabilir düşünme becerileri alanında ve felsefi sorular hazırlama sanatı konusunda pratik yapmak için bir fırsat olacaktır.

Özlü olun

Hiçbir şey felsefi bir tartışmayı, zaman sınırlı olduğunda, sözü çok uzatan dolambaçlı bir soru ya da bir soruya dolambaçlı yanıt kadar boğmaz. Kendinizi özlü bir biçimde ifade edebilmeniz, düşünce berraklığının bir işaretidir. Soru sorarken lafı dolandırmamaya çalışın. Başlangıçta, yeni düşüncelerle ve yeni terminolojiyle boğuşurken bu zor olabilir. Ne yazık ki, bazı profesyonel filozoflar da bu beceriyi henüz kazanmamıştır.

Yanıtlarınızı da görece kısa tutmaya çalışmalısınız. Bu şekilde etkileşime ve daha fazla berraklaşmaya zaman kalacaktır. Felsefi tartışmanın amacı bir dizi mini konferans başlatmak değil, argümanları berraklaştırmak, eleştirmek ve geliştirmektir, bir konuyu anlamaktır vb. Canlı bir tartışmanın en büyük yararı, geri bildirim olanağının, bu türden bir gelişimin ve etkileşimin olmasıdır. Bu nedenle bu olanağı boğmama konusunda çok dikkatli olun.

Alışkanlık 4: Aktif Yazma

Yazın

Bir diploma ya da başka bir liyakat için felsefe okuyorsanız, öncelikle yazdıklarınıza göre değerlendirileceksiniz. Bildirilerinizde ve sınavlarınızda, felsefi konularla ve önemli şahsiyetlerle ilgili anlayışınızı ve içgörülerinizi açıklamanız beklenecektir. Bir sonucun gerekçesini açıklamak, temel konularla ve düşünürlerle ilgili bilgi ve anlayış sergilemek zorunda kalacaksınız. Pek çoğumuz felsefe yazmaya çalışarak felsefeci olmayı öğrendik. O yüzden yazmak yalnızca yeteneğimizi göstermeye değil, bu yeteneği bilemeye de hizmet eder. Birçok filozof için yazmak, düşüncelerini kaydetmekten ibaret değildir; düşüncelerinin kaynağı olan bir faaliyettir. Yazmak bir tür düşünmektir. Bütün düşüncelerimizi kafamızda hallettikten sonra yazıya dökmeyiz. Düşünmeden yazabileceğiniz gibi, daha aktif bir zihin durumuyla da yazabilirsiniz. Yazmayı, öğrendiklerinizi gösterme olarak düşünmeyin. Aksine, bir konu hakkında düşünme faaliyetinin parçasıdır. Öğrenciler, bir konuyla ilgili yazı

yazana kadar o konuyu anlamadıklarını sıkça belirtir.

Felsefeyle ilgili yazmayı hiç denemeden felsefe öğrenmek, tıpkı hiç tartışmadan felsefe öğrenmek gibi olanaklıdır, ama bu tavsiye edilen bir şey değildir. Bir konuyu berrak ve adamakıllı anladığınıza, argümanlarınızın tamamen kusursuz olduğuna kendinizi inandırmanız kolaydır – bir deneme yazmaya çalışana kadar. O zaman sınırlılıklarınızın farkına varırsınız. Bir denemeyi yapılandırma işi sizi sarsıp, bildiklerinizin ve anladıklarınızın sınırlarını, karşı-argümanlar ve karşı-örnekler karşısında konumunuzun kırılganlığını fark etmenizi sağlar. Ayrıca felsefe eğitiminin merkezinde yer alan aktarılabilir beceriler eğitiminin de bir parçasıdır. Öğretmene ilerlemeniz, muhakemeniz ve düşünceleriniz konusunda size ayrıntılı geribildirimde bulunma olanağı verir. Böyle bir geribildirim, anlamlı ilerleme kaydetmenize olanak veren içgörüyü size kazandırabilir.

Soruyu çözümleyin

Pek çok felsefe bildirisi ya da sınavı için sorulan sorular üç genel kategoriye ayrılır:

- Bir özet çıkarmaya ve ardından eleştirel bir tartışmaya davet;
- Teori karşılaştırma: bunlar, çoğu kez, hangi teorinin en başarılı olduğuna ilişkin bir değerlendirme içerir;

- Teorileri yeni durumlara ya da vakalara uygulama.

Yanıtınızı planlamaya başlamadan önce sorulan soruyu çözümlemek, öğretmenin sizden beklediği yanıtı anladığınızdan emin olmak iyi bir fikirdir.

Özet artı eleştirel tartışma soruları

Örnekler

- Faydacılık nedir? Ahlaka ilişkin yeterli bir açıklama sunar mı?
- Rawls "ilk konum"la ne demek ister? Teorisinde oynadığı role ilişkin eleştirel bir çözümleme yapın.
- Zihin felsefesinde işlevselciliğin ana argümanlarının eleştirel bir açıklamasını yapın.
- "Bir toprak parçasının etrafını çevirip 'Bu benimdir' demeyi düşünen ve insanların ona inanacak kadar saf olduğunu gören ilk insan, sivil toplumun gerçek kurucusuydu." Jean-Jacques Rousseau. Tartışın.
- Antropik ilke nedir? Tanrı'nın varlığı sorununda herhangi bir kavrayış sunar mı?
- Kurumsal sanat teorisi, "Sanat nedir?" sorusuna yanıt vermeyi başarır mı?

Herhalde felsefede en yaygın soru biçimi, özet artı eleştirel tartışma sorusudur. Burada

bir argüman ya da konum ortaya koyup, eleştirel olarak ele almaya davet edilirsiniz (örtük ya da açık bir biçimde). Bazen sorunun iki bölümü ayrılır ve "a" ve "b" olarak belirtilir; çoğu kez tek bir soruda birleştirilir. Tikel bir filozofun söylediklerinin yorumu sorulmuş gibi göründüğü zaman bile, bu genellikle filozofun söylediklerini ve olasılıkla diğer filozofların o filozofla ilgili söylediklerini eleştirel olarak ele almaya bir davettir. Bu tür sorulara en iyi yanıtlar, her zaman kesinlikle öyle yapar.

Bu tür bir soruya verdiğiniz yanıtta, özetlenen bir argümanı ya da konumu değerlendiren berrak bir sonuca varmalısınız. Tercihen kendi örneklerinizi kullanarak, argümanın ya da konumun anlaşılır bir özetini sunmanız beklenir. Bunu, konuma ilişkin iyi kılavuzlu eleştirel bir tartışma izlemelidir. Bu tartışma bir polemik değil, vardığınız sonuca ilişkin iyi gerekçelendirilmiş bir savunma, itiraz bekleyen ve karşılaşan bir savunma olmalıdır. Birçok öğretmen bu tür sorulara yanıtları değerlendirirken, en yüksek notu denemenin eleştirel bölümüne verir.

Karşılaştırma soruları

Örnekler

- Düalizm, işlevselcilikten daha iyi bir öznel deneyim anlatımı sunar mı?

- Sözünü tutmaya faydacı ve deontolojik yaklaşımları kıyaslayın ve karşılaştırın.
- Zihin doğuşta boş bir sayfa mıdır yoksa doğuştan gelen bilgimiz var mıdır?
- Erdem teorisi faydacılıktan daha iyi bir ahlak anlatımı sunar mı?
- "Haksız yere uzatılan bir yaşam, haksız yere sona erdirilen bir yaşam kadar trajik bir yanlış olabilir." Joel Feinberg. Tartışın.
- Cezalandırmaya deontolojik ve sonuççu yaklaşımları kıyaslayın ve karşılaştırın.

Karşılaştırma sorularını yanıtlamak, özellikle sınav koşullarında çok zor olabilir. Teorileri ya da filozofları noktası noktasına karşılaştırmaya mı yoksa diğeriyle karşılaştırmaya başlamadan önce bir konumu özetlemeye mi karar vermeli? Bu, zor bir karardır. Planlama evresinde bu konuda bir karar vermelisiniz. Vermezseniz, böyle bir denemeyi yazarken berrak bir yapı dayatmak zor olacaktır. Bütün değişik felsefi sorularda olduğu gibi, okuru konumlar arasında kararsız bırakmamak, bir sonuca ulaşmak önemlidir. Varılan bu sonuç, deneme içinde muhakemeyle iyi bir biçimde savunulmalıdır.

Uygulama soruları

Örnekler

- Bir taşıyıcı annelik olayının ahlaki olarak kabul edilebilir olup olmadığı konusunu erdemli bir etikçi nasıl değerlendirir?
- Mill'in *Özgürlük Üzerine*'deki argümanları, interneti sansürlememiz gerekip gerekmediği konusunu değerlendirmemizde bize yardımcı olur mu?
- Bir cinayet sahici bir sanat eseri olabilir mi?
- Ender bir bitkinin hakları olabilir mi?

Uygulama soruları, sizi tikel bir yaklaşımın yeni bir duruma nasıl uygulanabileceğini göstermeye davet eder. Bunu açıklama süreci, söz konusu teoriye ilişkin anlayışınızı sergilemenize olanak verir. Bu tür sorular, sizi söz konusu teorinin merkezi yanlarını ayrıntılı düşünmeye zorlar. Sınavı yapanlar, bazen, sizi hazır bir yanıtı yazmak yerine konuları kendiniz için ayrıntılı düşünmeye zorlamak için bilerek bulanık ya da egzotik örnekler sunar. Bunun arkasındaki düşünce şudur: Bu tikel uygulamayla daha önce karşılaşmadınız, bu yüzden soruyu yanıtlarken yaratıcı düşünmek zorunda kalırsınız. Bunun bu tikel soru tipiyle ilgili olduğunu kavramak ve bu uygulamayı şimdiye kadarki çalışmalarınızda açıkça konu etmedi-

ğiniz için bir soruyu anında reddetmekten sakınmak önemlidir.

Soruları bu üç soru tipine ayırma, çok keskin değildir. Yine de üç farklı tip, sorulan soruyla ve verilecek yanıtla ilgili yararlı bir düşünme yolu sunacaktır.

Yazmaya başlamadan önce bir plan yapın

Pek çok öğrenci bir planla yazmaya başladığında, yazma sürecinde o plan değişse bile, daha tutarlı denemeler üretir. Plan, her paragrafın ana konularını gösteren genel bir taslak olmalıdır. Planı kağıda geçirmek denemeyi düzgün yazmaya başlamanıza yardımcı olur ve sizi sonunda silinecek geniş bölümler yazmaktan kurtaracaktır. Bazıları için bir plan yazma süreci, bizzat denemenin kendisini planlama sürecidir: Planın kafada olduğu ve kağıda aktarıldığı doğru değildir. Doğrusu, öğrenci bir plan yazmaya başlayana kadar plan yoktur.

Yazmaya ne kadar erken başlarsanız o kadar iyidir

Konumunuzu yazılı savunma süreci, gördüğümüz gibi, çoğu kez düşünceyi kopyalama süreci değil, şeyleri ayrıntılı düşünme sürecidir. Modeliniz, bir konuda araştırma yapma ve sonra keşfedilenleri yazma modeli olmamalı-

dır. Yazma edimi düşüncenizi harekete geçirmeli, belki bir konuyu berraklaştırmak ya da bir düşünceyi sorgulamak için sizi kitaplarınıza ve tuttuğunuz notlara geri göndermelidir. Bazı öğrenciler son ana yaklaşana kadar deneme yazmaya başlamazlar. Yazma işini sürüncemede bırakma eğiliminiz varsa, bir denemenin ilk taslağını yazma sürecinin konuları araştırmanın bir yolu olduğunu unutmayın. Bilinçdışınızın sizi aldatıp, yazmaya başlamadan önce daha fazla araştırma yapmanız gerektiğini düşünmenize yol açmasına izin vermeyin. Yazınca düşüncelerin nasıl ortaya çıktığına şaşıracaksınız.

> Güneşte oturun. Güneş, bulutun arkasına geçer. Saate bakın. Saniye ibresinin, kadrandaki küçük işaretleri her zaman göstermediğine dikkat edin. Gerçi bazen gösterir. Sonra bazen göstermez. Neden? Yaşamın bu kadar hızlı kayıp gitmesi karşısında telaşlanın. İşe koyulun.
>
> Nicholson Baker

Yazmak için kendinize yeterince zaman bırakın. Gözden geçirme süreci, pek çok durumda son ürünü büyük ölçüde iyileştirecektir. Olanaklıysa, taslağınızı yazın ve birkaç günlüğüne bir tarafa bırakın. Yeniden okuduğunuzda, kendinizin değil daha çok başka birinin çalışmasını okuyor gibi olursunuz ve nerede

değişiklik yapılması gerektiğini görmek için eleştirel bir mesafe almak daha kolay olur.

> Yeniden yazmak yazma sürecinin bir parçasıdır. Çok az yazar, ilk denemeden sonra elindekini yayımlayacak kadar uzmandır.
>
> Willam Strunk Jr. ve E. B. White,
> *The Elements of Style*

Okuru düşünün

Kimin için yazdığınıza dair açık bir fikriniz olmalıdır. Size bir felsefe ödevi verildiği zaman, hocanız felsefe hakkında bilmediği bir şeyi öğrenmek istediği için bunu yapmaz. Felsefe öğretmenleri çoğu kez öğrencilerinden öğrenirler ama yazı görevi verirken esas amaçları bu değildir. Verilen ödev, bir konuyla ilgili anlayışınızı, okuduğunuz ya da derslerde ve seminerlerde öğrendiğiniz malzemeyi sentezleyerek bir argüman kurma yeteneğinizi sergilemeye bir davettir. Zeki bir okura yazmalısınız. Bununla birlikte, okurun konuya ilişkin bilinmesi gereken her şeyi bildiğini varsaymayın. Söylediğiniz her şeye okurun aşina olduğunu varsayarsanız, denemeyi yazmanın fazla önemi yoktur ve konulara inandırıcı bir biçimde değinmek yerine yalnızca imada bulunmanın çekiciliğine kapılabilirsiniz.

Titiz olun

Dikkat edilecek sözcükler

Geçerli/doğru: Felsefede "geçerli" sözcüğü genellikle bir argümanın yapısını tarif etmek için kullanılır. Geçerli bir argüman, doğruluk koruyan bir yapıdır: Doğru öncüller ortaya koyarsanız, doğru bir sonuç elde edersiniz. Öncüllerin biri ya da daha fazlası yanlış ise, doğru bir sonuca varabilirsiniz de varmayabilirsiniz de. "Doğru" sözcüğünün öncüller, iddialar, olgular, önermeler için kullanıldığına dikkat edin; "doğru" bir argümandan söz etmek kafa karıştırıcı olur. Açıkçası, "geçerli" sözcüğü cümleler ya da önermeler için kullanılmamalı, yalnızca argümanlar için kullanılmalıdır.

Çürütmek/reddetmek/yadsımak: Bir önermeyi çürütürseniz, yanlış olduğunu tanıtlarsınız. Başka bir deyişle, aleyhine ezici bir savunma yaparsınız. Reddederseniz, yalnızca yadsımış olursunuz.

Çelişki/karşıt: Bir önerme başka bir önermeyle çelişirse ikisi aynı anda doğru olamaz, ancak biri doğru olmalıdır. Biri diğerinin olumsuzlamasıdır. Örneğin "Londra İngiltere'nin başkenti değildir" önermesi, "Londra İngiltere'nin başkentidir" önermesiyle çelişir. Ama iki önerme karşıt ise, ikisi doğru olamaz ama ikisi

de yanlış olabilir. Örneğin "kediler en iyi evcil hayvandır" ile "köpekler en iyi evcil hayvandır" önermeleri karşıttır: İkisi doğru olamaz ama ikisi yanlış olabilir. Örneğin Japon balığı en iyi evcil hayvan olabilir.

Tarafsız/ilgisiz: Tarafsız araştırma önyargısızdır. "İlgisiz" ise lakayıt ya da bezgin demektir.

İma etmek/çıkarım yapmak: Öncüller bir sonucu ima eder. Ama çıkarım yapmazlar. Yalnızca insanlar çıkarım yapabilir. İnsanlar bir şeyden başka bir şey çıkarır.

Bazı yaygın yazım yanlışları

- Aristo –Aristoteles
- bilim dışı –bilimdışı
- çağ dışı –çağdışı
- çok tanrıcı –çoktanrıcı
- din dışı –dindışı
- doğa üstü –doğaüstü
- gerçek dışı –gerçekdışı
- içe dönük –içedönük
- mantık dışı –mantıkdışı
- olağan dışı –olağandışı
- orta çağ –ortaçağ
- Plato –Platon
- varolmak –var olmak
- var oluş –varoluş

> Konuya göre abartılı sözcükler kullanmayın. "Çok"u kastettiğinizde "sonsuz" demeyin; yoksa *gerçekten* sonsuz bir şeyden söz etmek isteğinizde kullanacak sözcük bulamazsınız.
>
> C. S. Lewis

Konuyu ima etmeyin, açıklayın

Konuyu açıklamak yerine ima etme örneği

Deneme sorusu: Descartes'ın *Meditasyonlar*'daki argümanının eleştirel bir açıklamasını yapın.

1. Descartes'ın *Meditasyonlar*'daki argümanı, iyi bilinen döngüsellik suçlamasına maruz kalır. Bu suçlama tamamen haklıdır. Bundan kaçınamaz. Descartes'ın argümanına bir eleştiri de...

Yorum: Bu bir iki cümle Descartes'ın konumuna ilişkin bir eleştiriye imada bulunur ama eleştiriyi okur için berraklaştırmaz. Yazar, hakkında konuştuğu şeyi hepimizin bildiğini kabul ediyor ve açıklama zahmetine girmiyor. Döngüsellik suçlamasının "tamamen haklı" olduğu iddiasına herhangi bir destek de yoktur. Bir deneme için tutulan notlar, gerçek bir şeyin sıkıştırılmış bir versiyonu gibi görünüyor.

Konumların açıklandığı, savunulduğu ya da eleştirildiği yaşamsal önemdeki argümantatif ögeler kayıptır. Bu hata, yazarın okurun zaten bildiğini bildiği şeyleri açıklamaya zahmet etmemesinden kaynaklanabilir. Ama bu, deneme türünü hiç anlamamak demektir. Böyle bir denemenin esas amacı, anlama ve eleştirme yeteneğinizi sergilemektir, yalnızca imada bulunmak değil.

Konuyu ima etmek yerine açıklama örneği

2. Descartes'ın *Meditasyonlar*'daki argümanı iyi bilinen döngüsellik suçlamasına maruz kalır. Bu eleştiriye göre, argümanlarının çoğuna dayanak oluşturan açık ve seçik düşünceler kavramı, aldatıcı olmayan bir ilahın varlığına inanca dayanır. Aldatıcı olmayan bir ilaha inanç da, Descartes'ın algıladığı her şeyin açık ve seçik olarak doğru olduğu düşüncesine yaslanan argümanlara dayanır. Bu yüzden Descartes'ın kullandığı argümanın yapısı kısırdöngüdür. Bu eleştiri, Descartes'ın konumuna özellikle zarar veren, sağken yapılan bir eleştiridir. Şunu öne sürmeye benzer: Kitabı Mukaddes'te var olduğu söylendiği için Tanrı var olmalıdır ve Kitabı Mukaddes, Tanrı'nın sözü olduğu için doğru olmalıdır.

Yorum: Bu yazar, okurun olasılıkla zaten bildiği şeyi açıklama zahmetine katlanmış. Açıklamanın amacı, yazarın konuyu anladığını ve eleştirel olarak düşünebildiğini göstermektir. Yazara konumu özetleme ve bilinen eleştiriyi, eleştirinin yapısını göstermek için bir örnekleme kullanarak kendi sözleriyle ifade etme fırsatı da sunar.

Anlaşılır yazın

> Anlaşılır bir biçimde anlatamazsanız, kendiniz anlamazsınız.
>
> John Searle

Felsefi bir düşünceyi anladığınızı gösterebilmenin bir yolu da, o konuda anlaşılır bir biçimde yazmaktır. Yazınız muğlak ve izlenimciyse, konuyu kavradığınızı okura gösteremezsiniz. Uzun sözcüklerin ve gösterişli cümlelerin arkasına saklanmaya çalışmayın.

> Bulanıklık, yetersizliğin sığınağıdır.
>
> Robert Heinlein,
> *Yaban Diyarlardaki Yabancı*

> Yazmaya oturduğumuz zaman yalnızca demek istediklerimizi söylemeye ve daha fazla hiçbir şey söylememeye, amacımıza hizmet edecek en basit sözcükleri kullanmaya ve elimizden geldiğince az kullanmaya yemin edelim.
>
> C. E. M. Joad,
> "Nasıl Yazılır ve Nasıl Kötü Yazılır?"

> Bir matematik ya da felsefe yazarı sisli bir derinlikle yazıyorsa, saçmalıyor demektir.
>
> A. N. Whitehead,
> *An Introduction to Mathematics*

Bazı kişiler anlaşılır yazı yazmayı zahmetsiz bulur; bazıları, aslında sanırım çoğumuz, bunun için çaba göstermek zorundadır. Daha anlaşılır bir yazı üslubuna ulaşmanıza yardım edecek bazı kılavuzlar vardır. Bunlar sıkı, bozulmaz kurallar değildir. Başka yollarla da yazılarınızda berraklığa ulaşabilirsiniz ama pek çok yazar, kendini daha anlaşılır ifade edip edemeyeceğine kafa yormanın yararını görür.

Orwell'in altı kılavuzu

Yazar George Orwell "Politics and the English Language" (1946) başlıklı denemesinde anlaşılır yazma konusunda mükemmel öneriler vermiş. Felsefe üzerine yazarken bu kılavuzları izlemenizi öneririm:

- Bir mecaz, teşbih ya da basında görmeye alışık olduğunuz başka bir söz sanatı asla kullanmayın.
- Kısa bir sözcüğün iş gördüğü yerde uzun sözcük kullanmayın.
- Bir sözcüğü kesip atmak mümkünse, kesip atın.

- Etken çatı kullanabildiğiniz yerde edilgen çatı kullanmayın.
- Gündelik dildeki bir eşdeğeri aklınıza gelebiliyorsa, yabancı bir ifade, bilimsel bir sözcük ya da argo sözcük kullanmayın.
- Düpedüz barbarca bir şey söylemeden önce bu kurallardan birini çiğneyin.

Dolambaçlı cümle yapısından sakının

> Söyleyecek bir şeyiniz varsa, elinizden geldiğince anlaşılır söyleyin. Üslubun tek sırrı budur.
>
> Matthew Arnold

Felsefe, sözdizimsel güçlükleri tanımadan okunamayacak kadar zor olabilir. Bazı öğrenciler yazılarını, söylemeye çalıştıklarını anlamayı daha da zorlaştıran çok uzun ve dolambaçlı cümleler şeklinde yazar. Bu tür cümlelerin verdiği izlenim, odaklanmamış saçma sapan bir zihin izlenimidir. Bazı büyük filozofların o şekilde yazmayı tercih ettikleri doğrudur. Ama onları büyük yapan bu değildir; buna rağmen büyüktürler. Bununla birlikte öğrenci denemesi türünde yazdığınızda felsefe anlayışınızı sergilemeniz son derece zordur. Marcel Proust ya da Hegel'in cümle tarzını örnek alarak yazıyorsanız, denemenizi değerlendirenlerin gelişmişliğiniz karşısında bunalmalarını beklemeyin.

> Bir cümle, bir düşünceyi ya da birbiriyle bağlantılı bir düşünce yelpazesini ileten kısa bir cümle ise anlaşılır olması daha olasıdır.
>
> Harold Evans,
> *Essential English for Journalists, Editors and Writers*

Denemelerinizi yeniden yazdığınızda, uzun cümleleri bulup kendinize şu soruyu sorun: Bu daha iyi ifade edilebilir miydi? Bu cümle bölünseydi anlaşılması daha kolay olur muydu? Yanıt genellikle şöyle olur: Evet. Bildirinizi yazım ve dilbilgisi denetimi yapan bir bilgisayarda hazırlıyorsanız, sözdizimi aşırı karmaşıklaşınca sizi uyaracaktır. Gereğinden fazla uzun cümleleri de saptar; bu cümleler daha kısa cümlelere bölünebilir.

> Berraklık, berraklık, berraklık. Çaresiz bir cümleye saplanıp kaldığınızda, en iyisi yeniden başlamaktır; korkunç sözdizimi tuhaflıkları arasında ite kaka ilerlemeye çalışmayın. Yanlış olan, genellikle, cümle kuruluşunun bir noktada çok karışıklaşmasıdır; cümleyi parçalara ayrılıp, yerine iki ya da daha fazla kısa cümle koymak gerekir.
>
> Bulanıklık yalnızca yazıyı bozmaz, aynı zamanda yaşamı, umudu yok eder: otoyolda kötü yazılmış bir trafik levhasının neden olduğu ölüm, sevgililer arasında iyi niyetli bir mektupta yersiz bir ifadenin neden olduğu gönül yarası, bir tren istasyonunda karşılan-

> mayı bekleyen ama baştan savma bir telgraf nedeniyle karşılanmayan yolcunun can sıkıntısı. Muğlaklıktan kaynaklanan trajedileri düşünün ve berrak olun! Bir şey söylediğinizde, o şeyi söylediğinizden emin olun. Söylemiş olma şansınız ortalama düzeydedir.
>
> William Strunk Jr. ve E. B. White,
> *The Elements of Style*

Püf noktası

Daha berrak yazmak istiyorsanız, yazdıklarınızı teslim etmeden önce yüksek sesle okumaya çalışın. Yazmaya dalmışken, dolambaçlı ve okunaksız cümleler üretmek kolaydır. Yüksek sesle okunurken işittiğinizde kesilmesi ya da yeniden ifade edilmesi gereken cümleleri saptamak daha kolaydır.

Savunma yapın

Deneme yazmakla ilgili en önemli öğüt şudur: Savunma yapın. Pek çok konuda olduğu gibi felsefede de, yazmanın amacı varılan bir sonucu savunmaktır.

Size sorulan soru "Descartes daha önceki bütün inançlarını kuşkuya düşürmeyi başarır mı?" gibi doğrudan bir soru olsaydı, o zaman varacağınız sonuç, tercihen sorudan anahtar sözcükler kullanan doğrudan bir yanıt içermeliydi. O yüzden bu örnekte, iyi bir denemenin sonuç bölümünün ya "İfade edilen niyetlerine

rağmen Descartes daha önceki bütün inançlarını kuşkuya düşürmeyi başarmaz..." ya da "Descartes daha önceki bütün inançlarını kuşkuya düşürmeyi başarır" ile başlayan bir cümle içermesini beklerdim. Denemenin geri kalanı bu sonucu destekleyen ya da alternatif yorumlara olanak vermeyen argümanlar ve örnekler içermelidir. Argümanlar ve örnekler sonucu güçlendirmelidir.

"Descartes'ın öncelikli kuşkuculuğunu eleştirel olarak tartışın" gibi daha açık uçlu soru tarzlarında, yanıtınız hangi sonuca varırsanız onu desteklemelidir. Yine sorulan soruya yanıt verdiğinizi ve ilişkili bir konuda muğlak bir tartışma sunmadığınızı okura açık ve seçik göstermek için sonuç bölümünde sorudaki anahtar sözcüklere geri dönmelisiniz.

Bir savunma yapmak genellikle bir miktar özet gerektirir. Descartes'ın öncelikli kuşkuculuğunun başarısı ya da başarısızlığıyla ilgili bir soruya, bu kuşkuculuğun içerdiği şeyleri açıklamadan yanıt vermeye başlayamazsınız. Bu bağlamda "öncelikli" ifadesinin ne anlama geldiğini açıklamanız gerekir; bu, Descartes'ın kendisinin kuşkucu olmadığını, bazı inançlarının kuşkuculuğun en güçlü biçimlerine karşı bağışık olduğunu göstermek için kuşkucu argümanlar kullandığını açıklamayı da kapsar. Yine de pek çok felsefe dene-

mesi, başka insanların düşüncelerini ortaya sermekten çok yazardan bir şeyler ister. Pek çok felsefe denemesi, ortaya koyduğunuz düşüncelerle ilgili eleştirel yazı yazmanızı gerektirir. Bunun pratikteki anlamı şudur: Bir konumun lehine ve aleyhine argümanlar sunmanız gerekir. Bu nötr bir süreç, eldeki bütün konumları okurun önüne serme ve aralarında seçim yapmasına olanak verme süreci değildir. Aksine, çeşitli argümanları eleştirel ele alarak ana sonuca varmalısınız. Bu yüzden, örneğin "Descartes birinci Meditasyon'unda daha önceki bütün inançlarını kuşkuya düşürmeyi başarır mı?" sorusuna yanıt verirken, sorunun odaklandığı birinci Meditasyon'un argümanlarıyla sınırlı kaldığınızdan emin olarak ilk önce Descartes'ın önceki inançlarını tartışma konusu yapma sürecini açıkça ortaya koyardınız. Önceki *bütün* düşüncelerini kuşkuyu düşürmediği sonucuna varmak istediğinizi varsayalım, önceki inançlarından hangilerine meydan okunmadığını göstermelisiniz. Bu da kendi örneklerinizi ve argümanınızı kullanarak metne geri dönerek başvurmayı içerirdi. Bu inançları tartışma temelinde, soruda kullanılan sözcüklere geri dönerek genel sonucu çıkarmalısınız.

Bir noktaya değinin, destekleyin, yerindeliğini gösterin

Bir denemenin paragraflarını oluşturmanın en kullanışlı yolu, her paragrafın şu üç bileşeni içerdiğinden emin olmaktır:

- Açıkça değinilen bir nokta;
- Onu desteklemek için bir tür kanıt ya da argüman;
- Değinilen noktanın sorulan soruyla ilgisini gösterme. Bu, değindiğiniz noktaya açıklık getirmelidir. Bir anlamda her paragrafın can alıcı noktası, "Ne alaka?" sorusunun yanıtıdır.

Püf noktası

Yazdığınız her paragrafın sonunda, kendinize "Ne alaka?" sorusunu sorun. Bu soruya yanıtınız, biraz önce yazdıklarınızı soruyla ilişkilendirmelidir. Sorulan sorudan uzaklaşmamalısınız. Sınav denemeleri yazarken bu özellikle önemlidir. Felsefi yazı yazma disiplin gerektirir; her şeyi yerli yerinde tutun. Yan yollara sapmayın. İlgiyi başka yere çekmeyin.

Bir paragraf kurmanın tek yolu bu değildir ama felsefe denemeleri için işe yarayan bir yoldur.

Üç bölümlü bir paragraf örneği

Faydacılığın eleştirel bir anlatımını vermeniz istenmişse, faydacılığın ne olduğunu açık-

ladıktan sonra, biraz önce ana hatları verilen üç bölümlü yapıyı kullanarak bir paragraf kurun:

> Faydacılığa yöneltilen başlıca eleştiri, sezgisel olarak gayri ahlaki olan bazı eylemleri haklı gösteriyor izlenimi vermesidir.

Yorum: Açıkça değindiğiniz nokta budur. İlk birkaç sözcük de, serimden faydacılıkla eleştirel ilgilenmeye geçtiğinizi ve bu paragrafın, teoriye yönelik bir eleştiriyi ele alacağını gösterir.

Sonra bunu bir örnekle destekleyip, değindiğiniz noktayı açıklayabilirsiniz:

> Örneğin, yürüyerek bir hastane koğuşuna giden sağlıklı ama bunalımlı bir kişiyi düşünün. Bu koğuşta bir hastanın böbrek nakline, birinin kalp nakline, birinin ilik nakline, birinin akciğer nakline, ikisinin kornea nakline, başka birinin kan nakline ihtiyacı vardır. Bütün hastalar, organlar nasıl elde edilmiş olursa olsun, gerekli organın kendilerine verilmesine memnun olurdu. Onların mutluluğu, sağlıklı kişinin sahip olabileceği mutluluktan çok daha büyük olurdu. Öyle görünüyor ki, bir faydacı sağlıklı ama bunalımlı kişinin organlarını zorla almanın doğru olacağını söylemek zorunda kalırdı; çünkü bu hareket, başka türlü elde edilebilecek olandan daha fazla genel mutluluğa yol açardı. Yine de bu eylem, pek çoğumuz için ahlaki olarak iğrenç olurdu.

Yorum: Paragrafın bu gelişme bölümü, giriş cümlesinde değinilen noktayı destekler. Faydacılığın haklı bulacak gibi göründüğü ve ahlaki olarak iğrenç bir eylemi örnek verir.

Okur "Ne alaka?" sorusunu sormamalıdır. Değinilen noktaya açıklık getirmek için şunu ekleyebilirdiniz:

> Bu, pek çok kişinin ahlaki görülerine son derece aykırı gelen eylemleri faydacılığın meşrulaştırdığını gösterir.

Yorum: Bu cümle, özellikle "faydacılık" sözcüğünü anladığınız için sorulan soruya yanıt verdiğinizi gösterir.

Sonra, bu tür bir eleştiriye faydacı bir yanıtı sunacağınız bir sonraki paragrafa geçmek isteyebilirsiniz.

> Bununla birlikte, bir faydacı da, böyle bir durumun gerçek yaşamda karşılaşılması olası olmayacak kadar zorlama olduğu yanıtını verebilir.

Yorum: Paragrafınızın son cümlesi, yaptığınız eleştiriye faydacı bir yanıtı açıklamaya, argümanla desteklemeye ve paragrafın sorulan soruya uygun olduğunu berraklaştırmaya devam edebileceğiniz bir sonraki paragrafa götürür. Bu cümleyi, buradaki paragrafın son cümlesi olarak değil, bir sonraki paragrafın ilk cümlesi olarak da kullanmak isteyebilirsiniz.

Alakayı koruyun

Bir felsefe denemesinde yazdığınız her cümle sorulan soruyla alakalı olmalıdır. Bir pasajın yüzeysel olduğunu görürseniz, kesin. Ne kadar doğru, iyi ifade edilmiş ya da içgörülü olursa olsun, denemeye yersiz malzeme dahil etmek onu sulandırır. Örneğin, Hume'un nedensellik teorisi üzerine bir denemeye "David Hume 1711'de İskoçya'da doğdu" satırıyla başlamak çok çekici olabilir ama onun nedensellik teorisiyle ilgili, İskoçyalı oluşuyla ya da doğum tarihiyle bağlantılı tikel bir noktaya değinmek istemedikçe, bu satır yanıtınızla alakasızdır. Esas olarak alakasız biyografik bilgi içeren bir giriş paragrafı yazdığınızı fark ederseniz, kesip atın. Öğrenci denemeleri çoğu kez ancak ikinci paragrafta esas konuya gelir.

Tikel filozoflarla ilgili birçok kitap ve ansiklopedi makalesi, bir tür biyografik özetle başlar. Bunları kendi yazınıza yansıtmak çekici olabilir. Ama pek çok durumda, özgül bir soruya yanıt yazıyor olacaksınız; başka birinin yaşamına ve eserlerine ilişkin bir özet vermeniz istenmeyecek. Alakasız olguları dahil etmekle yanıtınızı yalnızca seyreltirsiniz. Denemenizin kılık değiştirme olasılığı da vardır. Ne kadar ilginç olurlarsa olsunlar, alakasız olgulardan ötürü takdir almazsınız. Yazınızda gereksiz sözcüklere de yer olmamalıdır.

> Güçlü yazı özlüdür. Nasıl ki bir çizimin gereksiz çizgileri ve bir makinenin gereksiz parçaları olmaması gerekiyorsa, bir cümlenin de gereksiz sözcükleri, bir paragrafın da gereksiz cümleleri olmamalıdır. Bu, yazarın bütün cümleleri kısa yapmasını ya da ayrıntılardan uzak durup, konuları yalnızca ana hatlarıyla ele almasını gerektirmez.
>
> William Strunk Jr. ve E. B. White,
> *The Elements of Style*

Bir denemeye anahtar bir terimin sözlük tanımıyla başlamanın çekiciliğine direnin. "Oxford İngilizce Sözlük 'kuşkuculuğu' ... olarak tanımlar" gibi cümlelerle başlayan denemeler, nadiren iyi not alır. Sıradan sözlüklerin felsefi terimlerin tanımına katacakları önemli ya da ilginç bir şeyleri pek nadiren olur. Bir terimin felsefi kullanımı, sözlük tanımı ciddi ölçüde yanıltıcı ve bazen yersiz olacağı için, normal kullanımından çoğu kez farklıdır. Her denemeyi bir sözlük tanımıyla başlamak yaygın, ama oldukça tembel bir yaklaşımdır. Felsefi terimlerin tanımları için bir ya da daha fazla felsefe sözlüğüne bakmak çok daha iyidir.

Onsuz yapabileceğiniz bir ifade

"Gerçek şu ki" ifadesinin yerine çoğu kez "çünkü" ya da "gerçi" ya da daha kısa bir ifade kullanılabilir. Örneğin, "Gerçek şu ki, Locke

bir çocuğun zihninin bütün düşüncesini kaplayan boş bir sayfa olduğuna inanıyordu" cümlesini, "Locke'un, bir çocuğun zihninin bütün düşüncesini kaplayan boş bir sayfa olduğu inancı" şeklinde ifade etmek daha iyidir.

Paragrafları uzunluk birimi olarak değil, düşünce birimi olarak kullanın

Yazınızın yapısını berraklaştırmanın en kolay yollarından biri, paragrafları etkili kullanmaktır. Denemenizin okuru, söylemeye çalıştıklarınızı anlamasına yardım edilmesinden memnuniyet duyacaktır. Bir paragrafın sözcüklerinin ya da cümlelerinin ideal bir uzunluk şartı yoktur. Her paragrafın doğru uzunluğu içeriği tarafından belirlenir. Paragrafları akıllıca kullanıyorsanız, yeni bir düşünceye geçtiğiniz zamanı açığa vurmalıdır. Paragraf başına bir ana düşünceyi korumaya çalışın. Tek cümlelik bir dizi paragraftan sakının; çünkü bu, herhangi bir konuyu yeterince derin araştırmadığınızı gösterir.

Kılavuzlara yer verin

Felsefe okurken kılavuzların değerinden söz etmiştim. Bir deneme yazarken, her paragrafın ilk cümlesine bakıp, o paragrafta ifade edilen ana konuya işaret edip etmediğini irdelemek

iyi bir fikirdir. Aşağıdaki gibi ifadelerle başlayan cümleler, okur için son derece yararlıdır: "X'e ikinci ciddi eleştiri ...," "Şimdi öne sürülen argümana olası bir karşı-örnek..." vb.

Bu öğüde uyarsanız, her paragrafın ilk cümlesine bakarak denemenin yapısını ayırt etmek olanaklı olur.

Püf noktası

Kılavuz cümleleri etkili kullanıp kullanmadığınızı kontrol etmek isterseniz, yazdığınız denemenin her paragrafının ilk cümlesini kopyalayın ve denemenin argüman yapısının kılavuzlar kullanılarak iyi bir şekilde iletilip iletilmediğine bakın. İletilmemişse, ilk cümleleri yeniden yazmayı deneyebilirsiniz.

Alıntıları tutumlu kulanın

Genel olarak felsefede, pasajların ayrıntılı bir çözümlemesini yapmıyorsanız, filozofların ya da eleştirmenlerin eserlerinden uzun alıntılar yapmamalısınız. Bazı öğrenciler, tartışılan konuyla ilgili kendi anlayışlarını gösteremeyen alıntı kolajları üretir. Bir noktayı irdelemede çoğu kez iyi bir açımlama, doğrudan alıntıdan çok daha fazla etkilidir. Bir pasaj alıntıladığınız zaman, kaynağını açıkça gösterdiğinizden emin olun –yoksa intihalle suçlanabilirsiniz. Filozofun dili, açımlamaya uygun olmayacak kadar kendine özgü olduğunda alıntı yapın.

Örneğin, Thomas Hobbes'un doğa dorumundaki yaşamla ilgili inançlarını açıklıyor olsaydınız, o koşullarda "kimsesiz, yoksul, pis, acımasız ve kısa" olan insan yaşamıyla ilgili ünlü sözünü alıntılamanız uygun olurdu. Ama pasajı cümlesi cümlesine çözümlemiyorsanız, *Leviathan*'da bu satırların geçtiği pasajın tamamını alıntılamak genellikle uygunsuz olurdu. Benzer şekilde, John Locke'un, bir çocuğun zihninin doğuşta boş bir sayfa ya da hakkında çeşitli düşünceler yazılan kendi ifadesiyle "tabula rasa" olduğuna ilişkin iddiasını alıntılamak isteyebilirsiniz. Her iki durumda da, alıntı metne aşinalığınızı gösterir. Herkes felsefi bir metinden geniş alıntılar yapabilir; hem metne ilişkin bilginizi hem de anladığınızı gösteren uygun kısa alıntılar seçmek beceri ister. Benim bu kitaptaki alıntı kullanmamı örnek almayın; unutmayın ki, burada bir felsefe denemesi yazmıyorum.

Karşı-argümanları irdeleyin

Felsefe yazınızda vardığınız bir sonucu savunmanız gerektiğini vurguladım. Ama bu, savunmanızın tek yanlı olması gerektiği anlamına gelmez. Bir konumu savunduğunuz her seferinde, gelecek olası itirazları düşününün ve önlem alın. Konumunuza karşı en güçlü argümanları verin ve neden işe yaramadıklarını

tanıtlayın. Argümanın diğer yanını değerlendirdiğinizi ama yaklaşımınızın itirazları, karşı-argümanları ve karşı-örnekleri karşılayabildiğini ve onların üstesinden gelebildiğini gösterin. Yalnızca vardığınız sonuç lehine argümanları irdelerseniz, işin kolayına kaçmış olursunuz; denemenin okuru (*aktif* bir okur olması olası) diğer tarafın argümanlarını düşünecek ve onlara yanıt verebildiğinize dair hiçbir kanıta sahip olmayacaktır. Amacınız ateşli ve dik kafalı bir polemik değil, gerekçeli ve iyi-savunulmuş bir yazı, bir konunun her iki tarafının argümanlarını tartan ve soruyla ele alınan konuda berrak bir sonuca varan bir yazı üretmektir.

İntihal yapmayın

> İntihal: Çalmak (başka birinin yazılarını ya da düşüncelerini).
>
> *Chambers Dictionary*, 1998

İntihalden uzak durmalısınız. Başka birinin çalışmasını bilerek kendinizinmiş gibi gösterirseniz, ahlaksızlığı açık olan bir hilekârlık yapmış olursunuz. Başka birinin eserini yanlışlıkla kendinizinmiş gibi gösterdiğiniz izlenimi verseniz bile, intihalci sayılmanız olasıdır. Pek çok akademik kurum intihalcileri çok ağır cezalandırır.

Bu muamelenin en az iki olası gerekçesi vardır. Birincisi, sizi değerlendirenler bu koşullarda birine hüsnü zanla yaklaşmayı tehlikeli bulabilir; bazıları bilerek intihal yapmış, sonra kazayla olduğunu itiraf ederek ucuz kurtulabilir.

Felsefi açıdan daha ilginç olan ikinci gerekçe, bir öğrenci olarak belirli görev sorumluluklarını üstlenmenize işaret etmektir. Nasıl ki tıp doktorları ve öğretmenler meslekleriyle bağlantılı sorumluluklar üstleniyorlarsa, öğrenciler de çalışmalarını değerlendirmeye sunmaya başladıkları zaman, örtük bir sözleşmeye bağlıdırlar. Sorumluluklarından biri de, yalnızca intihalden sakınmak değildir; kitaplardan not alırken, başka birinin çalışmasını kendinizinmiş gibi göstermeye çalıştığınız izlenimini kazayla yaratan tembellikten ya da dikkatsizlikten de sakınmaktır.

Çevrimiçi intihal

Çevrimiçi intihal görece yeni bir fenomendir. Bazı öğrenciler, felsefi konularda önceden yazılmış denemeler sunmada uzmanlaşmış web siteleri olduğunu keşfetmiştir. Bu sitelerin yaratıcıları, olasılıkla yasal nedenlerden ötürü, kendi web sitelerinin yalnızca öğrencilerin kendi çalışmalarına odaklanmalarına yardım etmeyi amaçladığını iddia etmelerine rağmen, öyle kullanılmıyorlar. Bu tür siteleri meşru

bir biçimde, yazılardan büyük parçaları kesip kendi denemenize yapıştırmak yerine düşünce kaynağı olarak kullanmaya kapılsanız bile, intihal suçlamasından kaçınmak için son derece dikkatli olmalısınız. Düşüncelerinizin kaynaklarını belirtmeniz her zaman daha güvenlidir. Denemeleri değerlendirenlerin birçoğunun, kopyalanmış ve izinsiz malzemeyi saptamak için oldukça gelişmiş yazılımlar kullandıklarını unutmayın. Öğrenci arkadaşlarınızdan hiçbirinin sizinle aynı kaynağı kullanmadığından asla emin olamazsınız.

Daha önemlisi felsefe yapmak, kesip yapıştırarak bir deneme meydana getirmekten çok farklıdır. Nasıl olursa olsun yalnızca bir ödevden not almakla ilgileniyorsanız, felsefe okumanın amacını hiç anlamamışsınız demektir.

İntihal, açımlama, açıklama: Beş örnek

1. Kuşkucu haklıysa, o zaman her birimiz etrafımızdaki dünyadan önemli ölçüde kopuğuz. Oradaki dünyayla ilgili hiçbir şey bilmiyorsunuz. Ağaçların, evlerin, kedilerin, köpeklerin, dağların ve arabaların bulunduğu bir dünyada yaşadığınıza inanmanız için hiçbir neden yoktur. Etrafınızın başka insanlarca kuşatıldığına inanmanız için de hiçbir neden yoktur. Çünkü bildiğiniz her şey, bütün dünyanız –içindeki insanlar da dahil– yalnızca sanaldır.

Yorum: Bu, Stephen Law'un mükemmel bir felsefeye giriş kitabı olan *The Philosophy Files* (Londra: Orion, 2000), sayfa 53'ten yapılan, ama kaynağı belirtilmeyen bir alıntıdır. Yukarıda yazılanlar ile kitapta olanlar arasındaki tek fark, özgün metinde parantez içinde olan iki yorumu çıkartmış olmamdır. Eğer bunu bir felsefe denemesinde tırnak içine almadan ya da kaynağını belirtmeden yazmış olsaydım, apaçık bir intihal vakası olurdu. Tırnak içine almayı unutmuş olsam bile, intihal sayılabilirdi; o kadar suçlu olmayabilirim ama bunu saptayan kişinin bana inanması olası değildir.

> 2. Varsayalım ki, kuşkucu haklıdır. Bu durumda her birimiz dış dünyadan önemli ölçüde kopuğuz. Oradaki dünya hakkında hiçbir şey bilmeyiz. Ağaçların, evlerin, kedilerin, dağların ve benzerlerinin var olduğuna inanmamız için hiçbir neden yoktur. Çünkü bildiğiniz her şey, tüm dünyanız, içindeki herkes dahil, sanal bir dünyadır.

Yorum: İlk pasaj kadar bariz bir biçimde olmamasına rağmen, bu da bir intihaldir. Özgün metni başka sözcüklerle ifade etmiş olmama rağmen, sözdizimi, örnekler ve cümle yapısı orijinale o kadar çok benziyor ki, başka yerden alındığı apaçık ortadadır. Dahası, hiçbir şekilde kaynak da belirtilmemiş. Böyle bir açıklamanın tek makul gerekçesi, kaynağı

belirtilmemiş bir alıntı olduğu suçlamasından kurtulmak olur. Bir pasajı biraz farklı sözcüklerle yeniden yazmanın hiçbir felsefi gerekçesi yoktur.

> 3. Stephen Law, eğer kuşkucu haklıysa, "o zaman her birimiz etrafımızdaki dünyadan önemli ölçüde kopuğuz" diyor. O zaman "Ağaçların, evlerin, kedilerin, köpeklerin, dağların ve arabaların bulunduğu" bir dünyada yaşadığımıza inanmamız için hiçbir neden yoktur. Başka insanların varlığına inanmamız için de bir neden yoktur. Çünkü bildiğiniz her şey, "Bütün dünyanız –içindeki insanlar da dahil" yalnızca sanaldır.

Yorum: Bu kez, yazar alıntının kaynağını açıklamasına rağmen, bu pasaj bir alıntılar kolajıdır –alıntıların bazıları tırnak işaretiyle belirtilmiş, bazıları belirtilmemiş. İntihal suçlamasından kurtulabilir ama bir pasajı özetlemenin kötü bir yoludur ve özetlenen pasaja ilişkin bir anlayış sergilemez. Ana düşünceler papağan gibi tekrarlanmıştır. Pek çok deneme, başkalarına ait düşüncelerin bir miktar özetini ve açımlanmasını gerektirir. Ne var ki, özetleme sanatı, kopyala yapıştır sanatı değildir. Açıklama yapmayı ve özgün metindeki örnekleri yeniden kullanmak yerine yeni örnekler kullanmayı gerektirir.

4. *The Philosophy Files*'ta Stephen Law, kuşkucu konumu özetler: "Her birimiz etrafımızdaki dünyadan önemli ölçüde kopuğuz. Oradaki dünyayla ilgili hiçbir şey bilmiyorsunuz" (s. 53). En önemlisi, bir kuşkucunun başka insanların varlığına inanması için hiçbir neden bulunmadığını vurgular. Başka insanlarınmış gibi görünen deneyimlerimiz, yanıltıcı olabilir. Aslında hologramlara bakıyor olabiliriz ya da diğer insanları gördüğümüz, işittiğimiz, dokunduğumuz, hissettiğimiz ve kokladığımız yanılsaması yaratan bir sanal gerçeklik makinesine bağlanmış olabiliriz.

Yorum: Bu pasaj, Law'un paragrafındaki düşünceleri hem özetler hem de açıklar. Alıntının kaynağını da belirtir ve bir sanal gerçeklik makinesine bağlanmış olabileceğimiz düşüncesini, deneme yazarının sözleriyle ifade eder. Bu, bir intihal vakası değil, felsefi bir denemede uygun olan açımlama türüdür.

5. Pek çoğumuz çoğu zaman, duyularımızla algıladığımız dünyanın var olduğu ve az çok bize göründüğü gibi olduğuna inanırız. Kuşkucular bu konudaki rehavetimize meydan okur. Onlara göre, duvarlar, masalar, sandalyeler, ayaklar ve Japon balığı gibi şeylerin gerçekten var olduklarına inanmamız için hiçbir neden yoktur. Bütün bunlar hayali olabilir. Dahası, başka insanlar var olmayabilir. Kuşkucular, deneyim saydığımız şeyin bizi manipüle eden biri tarafından yaratılmış

olabileceği düşüncesini savunur: Farkında olmasak bile, oldukça gelişmiş bir sanal gerçeklik makinesine bağlanmış olabiliriz. Kilit nokta şudur: Kuşkucu için, şeylerin göründükleri gibi olmadıklarına değil, olduklarına inanmak için hiçbir neden yoktur.

Yorum: Bu pasaj, Stephen Law'dan yapılan alıntıyla aynı düşünceleri ele alır ama bunu öyle bir şekilde yapar ki, ifade edilen düşünceleri anladığımı ve Law'un kitabındaki pasajdan esinlendiğini ana metinde göstermeye gerek kalmayacak ölçüde kendi düşüncelerim haline getirdiğimi berraklaştırır (ama bu koşullarda, kaynakçada Law'un kitabına atıfta bulunmak uygun olurdu). Kuşku duyulursa, özgün kaynaktan söz etmek her zaman daha güvenlidir; özgün kaynağa gönderme yaptığınız için cezalandırılmanız asla olası değildir.*

Otobiyografiden sakının

Otobiyografik itirafları yazıya dahil etmek, felsefe bildirileri yazarken yapılan yaygın bir yanlıştır. Bunlar genellikle "Benim kişisel ka-

* Bu nedenle, intihal örneklerini bu şekilde ortaya koyma düşüncesinin, University College London, Coğrafya Bölümünden Richard Dennis'in 1989'da yazdığı bir bildiriden alındığını söylemem gerek; ama kendi örneklerimi kullandım ve onun yaptığından daha fazla açıklama ekledim.

nım şu ki" ya da "Her zaman hissetmişimdir" gibi ifadelerle başlar. Bu tür kişisel ifşaların bir savunmaya uygun olduğu durumlar enderdir. Tipik olarak herhangi bir şekilde desteklenmeyen öznel iddialardır. Gereksizdirler. Eğer içtenseniz, denemenizin tamamı tartışılın konuyla ilgili konumunuzu ifade edecektir: Vardığınız sonuç, onayladığınız sonuç olacaktır. Bir denemeyi "Bana göre, Descartes daha önceki bütün inançlarını gerçekten kuşkuya düşürür" cümlesiyle sonuçlandırmamalısınız; "bana göre" sözü gereksizdir ve çıkarılmalıdır. Sonuç, *sizin* vardığınız sonuçtur. Sonuç bölümünü "Benim kanıma göre" ya da "Kesin inancım şu ki" gibi sözlerle başlarsanız, savunmanızda kullandığını argümanı zayıflatır ve vardığınız sonucun, konunun gerekçeli bir çözümlenmesinin ürünü değil, basit bir inanç itirafı olduğunu ima eder.

Felsefe yazarken kaçınılması gereken ifadeler

"Kanımca . . ."
"İnanıyorum ki . . ."
"Şahsen . . ."
"Hep hissettim . . ."
"Bana öyle geliyor ki . . ."
"Kişisel kanıma göre, ne olursa olsun . . ."
"Kuvvetle hissediyorum ki . . ."

"Naçizane kanıma göre . . ."
"Kişisel bir not . . ."
"Benim bakış açımdan . . ."

Özgün olun

Felsefeye yeni başlayan birçok öğrenci, özgün bir şey nasıl üretebileceğini anlamakta zorluk çeker. Sorun, başka birinin çalışmasını kendininmiş gibi göstermek istemeleri değildir. Konuyu okumaya başladıktan sonra ilk bir iki yıl içinde açıkça türetilmiş olmayan bir şeyi nasıl söyleyebileceklerini bilemiyorlar.

> Bir yazardan çalarsanız, bu intihaldir; birçok yazardan çalarsanız, araştırmadır.
>
> Wilson Mizner

Kimsenin sizden Wittgenstein ya da Quine düzeyinde felsefe yapmanızı istemediğini kavramak önemlidir. Felsefe denemeleri yazarken çarpıcı ölçüde yeni teorilerle ortaya çıkmak zorunda değilsiniz. Özgünlüğünüz, bilinen argümanları ortaya koyma yönteminde olabilir. Farklı kaynaklardan çeşitli argümanları birleştirme (elbette her zaman kaynakları belirterek) yönteminde de olabilir. Temel amaç, çalıştığınız malzemeyi anladığınızı ve hakkında eleştirel düşündüğünüzü göstermektir, papağan gibi tekrarlamak değil. Papağan, söylediği sözcükleri anlamaz. Aynı konumda olmadığı-

nızı göstermenin bir yolunu bulmalısınız. İşte felsefe okurken özgün olmak için birkaç strateji.

Kendi örneklerinizi bulun

Kendiniz için düşündüğünüzü göstermenin en kolay yollarından biri, kendi örneklerinizi kullanmanızdır. Descartes'ın *Meditasyonlar*'ı hakkında bir deneme yazsaydınız, Descartes'ın değindiği noktaları açıklamak için başka örnekler bulabilirdiniz. Duyularına mutlak olarak güvenmek istememesinin nedenini açıklarken, suda düz olduğu halde eğri görünen bir çubuk örneğini kullanır. Konuyu daha vurgulu açıklamak ve konu hakkında düşündüğünüzü göstermek için başka birçok yanıltıcı duyu deneyimine işaret edebilirdiniz. Ayın ufukta aslında aynı büyüklükte olmasına rağmen daha büyük görünmesinden ya da soğuk nesnelerin ıslakmış gibi hissedilmesinden söz edebilirdiniz. Kendi örneklerinizi kullanmanız, söz konusu noktayı anladığınızı göstermenin yanı sıra, felsefi yazılarınızda daha yaratıcı olmanın da bir yoludur. Okurlarınız daha önce birçok kez gördükleri klişe örnekler yerine yaratıcı ve uygun örnekleri takdir edecektir.

Bir kaynakça ekleyin

Yapmamanız açıkça belirtilmedikçe, denemeyi yazarken başvurduğunuz eserlerin bir kaynakçasını eklemelisiniz. Alışılmış uygulama, kitap adlarını altı çizili ya da italik belirtmektir. Makaleler ve bölüm başlıkları tırnak içinde verilir. Web sitesi adresleri genellikle <> parantezleri içinde verilir. İçeriğin sonsuza kadar aynı kalacağının bir garantisi olmadığı için, web sitesine erişim tarihinizi ekleyin.

Referans vermenin kabul edilebilir birkaç yolu vardır ve öğretmeninizden öğüt alabilirsiniz. Böyle bir öğüt yoksa, aşağıda verilen biçimler kabul edilebilir.

Kitaplar

Warburton, N. (2016) *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Alfa

Makaleler

Warburton, N. (1998) "Freedom to Box," *Journal of Medical Ethics*, 24 (1): 56-60.

Web sayfaları

http://www.open.ac.uk/Arts/philos/warburton.htm

Böyle bir kaynakça eklemenin amacı, kaynaklarınızı belirtmek ve böylece intihal suçlamasından sakınmaktır. Yazarken hangi kitapları kullandığınızı unutabileceğiniz ileri bir tarihte denemeye tekrar başvurduğunuzda da yararlı olacaktır.

İnterneti kullanın ama akıllıca kullanın

Araştırma için interneti kullanırsanız, intihal suçlamasından sakınmak için kullandığınız sitelerin ayrıntılarını kaynakçada belirtmelisiniz. Ayrıca unutmamalısınız ki, bir üniversite kütüphanesinin raflarında yer alan pek çok kitap belirli bir akademik saygınlık düzeyinin üstünde olduğu halde, internet binlerce yararlı sitenin yanı sıra birlerce kötü araştırılmış ve kendine özgü siteye de erişim verir. Sırf bir sitenin yazarı Descartes'ın gerçekten ne demek istediğine ilişkin berrak bir çözümleme sunacağını iddia ettiği için, bundan o yorumun Descartes'ın eserinin metniyle bir şeklide bağlantılı olduğunu sonucu çıkmaz. Yazar Descartes'ın felsefesini üstünkörü anlamış olabilir; hatta kasıtlı olarak sizi ciddi bir biçimde yanıltabilir.

İnternette kullandığınız kaynaklara özel dikkat göstererek bu sitelerde zamanınızı boşa harcamanın tehlikelerini en aza indirebilirsiniz. Saygın bir site bulursanız, o sitenin yazarı

tarafından denenmiş diğer sitelere linkler de bulabilirsiniz. Bazı üniversiteler, tikel konularda öğrencilerine önerdiği saygın sitelerin bir listesini sunar. İçerik-sıralamalı bu ağ geçitleri, internette uygun araştırma malzemesine götüren en iyi yoldur. İnternette ilginç ve doğru felsefi bilgi bulabileceğiniz yerlerle ilgili daha fazla öneri için bu kitabın sonundaki bölüme bakınız.

Felsefe sınavlarına hazırlanma

Gözden geçirme

Sınavlarda iyi sonuç almanın anahtarı, aktif gözden geçirmedir. İyi hazırlık iyi performansın temelidir. Tutulan notlara göz gezdirerek ve metinlerin başında uyuklayarak bir saat geçirmek kolaydır. Ama zamanı en etkili biçimde kullanmak böyle olmaz. Değerlendirileceğiniz faaliyete hazırlanmalısınız. Bu faaliyet nedir? Pek çok durumda, üç saatte ya da daha az zamanda üç ya da daha fazla deneme yazmanız beklenecektir. Alacağınız notlar, gözden geçirmeye harcadığınız zamanla doğrudan orantılı olacaktır. Felsefede iyi not almak için yapmanız gerekenlerin gizemli bir yanı yoktur. En iyi notlar, sorulan tikel bir soruya odaklanan, varılan sonucu iyi savunan ve bir ölçüde özgünlük katan, anlaşılır, iyi gerekçelendirilmiş denemelere gider.

İyi deneme yazmakla ilgili sözü edilen hemen her şey, referans ve kaynakça vermek dışında sınavlarda da genel olarak geçerlidir –sınav koşullarında tam kaynakça bilgisi vermeniz genellikle beklenmez.

Gözden geçirmeyi yaptıklarınıza dönüp bakmak olarak değil, yapmak zorunda ola-

caklarınıza hazırlık olarak düşünün. Bu zaten belliymiş gibi görünür, ama derslerinizde aldığınız notlara göz gezdirmenin kolay yoluna bir kez girdiniz mi, sınava hazırlığın bundan ibaret olduğuna inanmanın çekiciliğine kolayca kapılabilirsiniz.

Alıştırma denemeler yazın

Sınav koşullarında yazmaya hazırlanmanın en iyi yolunun süre sınırlamalı denemeler yazma alıştırmaları yapmak olduğu acı bir gerçektir. Bir maratona hazırlansaydınız, yapabileceğiniz en iyi çalışmanın uzun mesafeler koşmak olduğunu öğrenince şaşırmazdınız. Yapmanız gereken tek alıştırma bu değil ama alıştırmalarınız uzun koşuları içermedikçe, o mesafeyi koşmanız olası değildir. Süre sınırlamalı denemeler yazmak eski notlara göz gezdirmekten daha zahmetli olduğu için, pek çok öğrenci pratik yapmak için zamana karşı deneme yazmanın gerekli olduğu gerçeğinden kaçar. Bir saat zaman ayırın, geçmişteki bir sınav kağıdından bir soru alın ve okunaklı, tutarlı, iyi savunulmuş bir deneme yazın. Sonuç berbat olsa bile, bu kötü denemeyi aradan çıkarmış olmak gerçek sınavda onu yazma riskini göze almaktan çok daha iyidir. Hızla şunu keşfedeceksiniz: O koşullar altında karmaşık bir felsefe denemesi planlamak ve yazmak çok zordur. Bu yüzden basit tutun ve odaklanın.

Ne olursa olsun konu dışına çıkmaya yer yoktur. Düşüncelerin serimi zaman alır. Uygun açıklayıcı örnekler bulmak zaman alır. Argümanları ve karşı-argümanları ele almak zaman alır. Bütün bunlar olurken, elle yazmak zorundaysanız, olasılıkla el yazınızı okunaklı tutmaya uğraşacaksınız. Yine de okunması kolay değilse, değerlendiren kişi çalışmanızı gerçekte ne kadar iyi gerekçelendirdiğinizi fark etmeyebilir. Sınavda elle yazmak zorundaysanız ve yazmak için genellikle bilgisayar kullanıyorsanız, işin entelektüel yanını çözmenin yanı sıra, okunaklı ve hızlı yazmaya hazırlanmak için de çalışmak zorunda kalabilirsiniz.

Alıştırma taslaklar yazın

Kendinizi alıştırma denemeler yazmaya ikna edemiyorsanız, özgül sorulara taslak yanıtlar yazmak, bildiklerinizle ilgilenmenin başka bir iyi yoludur. Bu, düşüncelerinizi potansiyel sınav yanıtları olarak yapılandırmaya zorlar ve bilginizdeki boşlukları keşfetmenin çok etkili bir yolu olabilir. Alıştırma taslaklar yazdığınız zaman, bir konuyla ilgili düşüncelerinizi özetlemediğinizden ve gerçekten sorulan soruya yanıt verdiğinizden emin olun. Taslak içinde soruyla ve vardığınız sonuçla ilgili bakış açınız açık olmalıdır.

Sınav soruları yazın

Kendinizi sınav kağıdı yazan birinin yerine koyun. Bir konu için, sorulabilecek soruların sayısı görece çok azdır. Geçmiş sınav kağıtlarını kılavuz gibi kullanarak sınav-tarzı sorular yazmaya çalışın. Çıkardığınız soruları alıştırma denemeler ve alıştırma taslaklar yazmak için kullanabilirsiniz. Bunu yapmaya zaman ayırmasanız bile, bu faaliyet sizi konuya eleştirel bir gözle bakmaya zorlar ve yine aktif hazırlığın parçasıdır. İster alıştırma denemeleri, ister taslak ister soru yazarken, bilginizde bir boşluk açığa çıkardığınız her seferinde yanıtlanması gereken özel bir soruyla ve onu yanıtlama güdüsüyle notlarınıza ve referans kitaplarınıza dönebilirsiniz.

Düşünmeye hazırlıklı olun

Sınavına girdiğiniz felsefede, düşünmek zorunda kalacağını beklemek özellikle önemlidir. Sindirmeden öğrenmiş olduklarınızı kusmayı beklemeyin. Sorulan soruyu yanıtlayan bir sonucu tutarlı bir biçimde savunmak için öğrendiklerinizin ilgili öğelerini bir araya getirmek zorunda kalacaksınız. Kafanızda ezberlenmiş alıntılarla ve size sorulacaklarla ilgili önyargılarla sınava başlarsanız, önünüzdeki fiili sorulara yanıt veremeyebilir ve sonunda çıkmasını istediğiniz sorulara yanıt verebilirsiniz. Sınav

salonunda şeyleri ayrıntılı düşünmeye hazırlıklı olmalısınız. Sınavı yapanlar, çoğu kez bilerek sizi gözden geçirdiklerinizi tekrarlamak yerine düşünmeye ve düşüncelerinizi uygulamaya zorlamak için, beklemediğinizi bildikleri soruları sorarlar. Uygun kafa yapısına sahipseniz, bu tür sorular sizi endişelendirmemelidir: Sizi bildiklerinizi yeni bir şekilde düzenlemeye davet ederler. İyi hazırlandıysanız, sınav koşulları altında bile bu tür soruları yanıtlamak ufuk açıcı olabilir. Yazarken, malzemeyi yeni bir biçimde düşündüğünüzü göreceksiniz. Hatta bazı felsefe öğrencileri, sınavda denemelerini yazarken ayrıntılı düşünme durumunda kalana kadar konunun kafalarında kristalleşmediğini bile söylemiştir. İyi hazırlanırsanız, bir konuyu zaman baskısı altında düşünme süreci neşeli bile olabilir. Unutmayın, felsefe eğitimi kendiniz için düşünme eğitimi olmalıdır. Nihayetinde akademik çalışmalarınızdan alıp götürdükleriniz bir diploma ile birkaç soluk nottan ibaret olmamalıdır. Bu kitaptaki ilkeleri hayata geçirirseniz, felsefe okumaya başladığınızda olduğunuzdan daha iyi bir düşünür ve daha iyi bir yazar olursunuz.

Sonuç

Bu kitap bilinçli olarak kısadır; çünkü felsefe becerilerinizi geliştirmenizin en iyi yolu,

bu becerilerin pratiğiyle ilgili yazılar okumak yerine daha çok pratik yapmaktır. Felsefe zorlu bir konu olabilir ama bir faaliyet olarak yaklaşıldığında, keyifli de olabilir. Aktarılabilir yazı ve düşünce berraklığı becerileri, eğitimin verebileceği en değerli beceriler arasındadır.

Bu kitabı yararlı bulduysanız ya da gelecek baskılarda nasıl iyileştirebileceğim konusunda düşünceleriniz varsa, lütfen n.warburton@open.ac.uk. adresine elektronik postayla gönderin.

Ek okuma

Anlaşılır yazma

William Strunk Jr. ve E. B. White (2000) *The Elements of Style*, 4. baskı, Boston, MA: Allyn and Bacon.

Çalışma becerileri

Ellie Chambers ve Andrew Northedge (1997) *The Arts Good Study Guide*, Milton Keynes: The Open University.

Felsefe denemeleri yazma

Anne Michaels Edwards (2000) *Writing to Learn: An Introduction to Writing Philosophical Essays*, New York: McGraw-Hill.

Joel Feinberg (2002) *Doing Philosophy: A Guide to the Writing of Philosophy Papers*, 2. bs. New York: Wadsworth.

A.P. Martinich (1996) *Philosophical Writing*, 2. bs. Oxford: Blackwell.

Zachary Seech (2000) *Writing Philosophy Papers*, 3. bs. New York: Wadsworth.

Eleştirel düşünme

Anne Thomson (2002) *Critical Reasoning: A Practical Introduction*, 2. bs. Londra: Routledge.

Nigel Warburton (2016) *A'dan Z'ye Düşünmek*, İstanbul: Alfa

Anthony Weston (200) *A Rulebook for Arguments*, Indianapolis, IN: Hackett.

Felsefeye genel girişler

Simon Blackburn (1999) *Think: A Compelling Introduction to Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.

Edward Craig (2002) *Philosophy: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press.

Stephen Law (2003) *The Philosophy Gym: 25 Short Adventures in Thinking*, Londra: Review.

Nigel Warburton (2016*) Klasiklerle Felsefe*, İstanbul: Alfa.

Nigel Warburton (2016) *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Alfa.

Felsefe sözlükleri ve ansiklopedileri

Bulunabilir çok sayıda felsefe sözlüğü vardır. Burada en yararlı bulduklarımı sıraladım:

Robert Audi (ed.) (1999), *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, 2. bs., Cambridge: Cambridge University Press.

Simon Blackburn (1994) *The Oxford Dictionary of Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.

Anthony Flew ve Stephen Priest (ed.) (2002) *A Dictionary of Philosophy*, Landra: Pan.

Ted Honderich (ed.) (1995) *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.

Şu anda bulunan en iyi uzun ansiklopedi, Edward Craig'in yayına hazırladığı *Routledge Encyclopedia of Philosophy*'dir. Felsefenin bütün önemli konuları üzerine değerli makaleler içerir. Pek çok iyi kütüphanenin referans bölümünde bulunmaktadır ya da www.rep.routledge.co.uk adresinde çevrimiçi aboneliği vardır. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* de değerli bir başvuru kaynağıdır; çevrimiçi ücretsiz ulaşılabilir.

İnternet kaynakları

internette bulunabilir çok sayıda felsefe kaynağı vardır. Ama dikkatli kullanmalısınız. Hepsi güvenilir değildir. Birçok kişisel site olgusal ve felsefi olarak yanıltıcıdır. www.plato.stanford.edu adresinde ulaşılabilen *Stanford Encyclopedia of Philosophy* çok yararlı ve güvenilir bir kaynaktır. www.epistemelinks.com felsefeciler için en yararlı web sitelerinden biridir. Kategoriye göre sıralanmış bir dizi felsefe sitesinden oluşur. Ayrıntıları aşağıda verilen *The Philosophers' Magazine* ve *Philosophy Now* siteleri, diğer felsefe sitelerini yararlı linkler verir. Benim web sitem: http://www.open.ac.uk/Arts/philos/warburton.htm

Felsefe dergileri

Stephen Law'un yayına hazırladığı ve yılda üç kez yayımlanan *Think*, Royal Institute of Philosophy'nin dergisidir. Genel okura hitap eder. www.royalinstitutephilosophy.org/think adresinden daha fazla ayrıntı bulunabilir. *The Philosophers' Magazine* ve *Philosophy Now* dergilerinin ikisi de ulaşılabilir ve ilginçtir. Bu iki dergiyle ilgili daha fazla bilgi ve diğer sitelere linkler şu adreste bulunabilir: www.philosophers.co.uk ve www.philosophynow.org